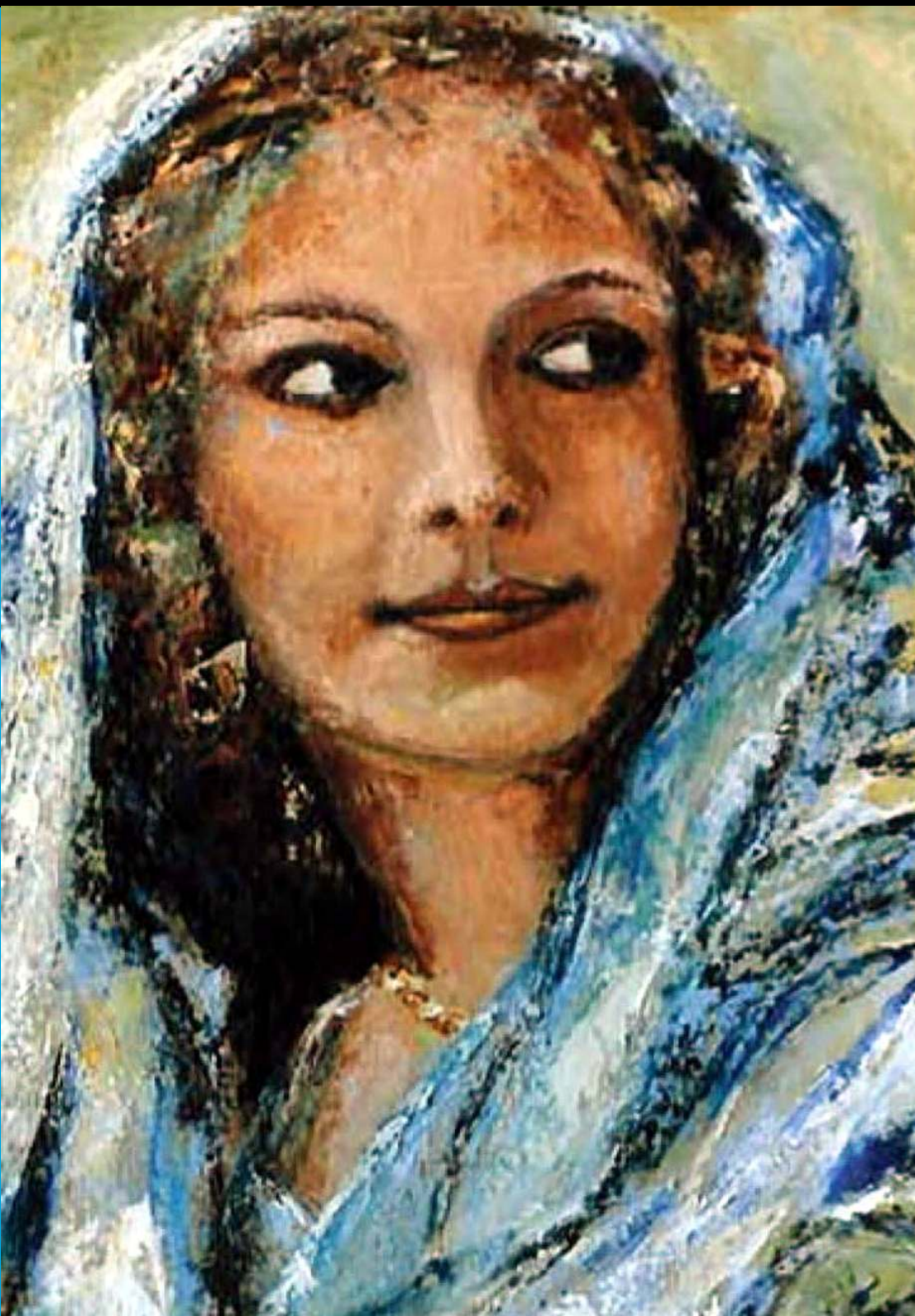

REFLECTIE BELEEFSEL

TIJDSCHRIFT VOOR religie en spiritualiteit
NUMMER 1, JAARGANG 11, VOORJAAR 2014

In dit
nummer o.a.:

De Verrijzenis
zelf ervaren

Dimensiewissel (dl 2)

Alsof voor het eerst
een mens de
ogen opsloeg

“Een geurige ziel”

COLOFON

REDACTIE:

Lambèrt de Kwant, hoofdredacteur
Van de Veldelaan 862
1816 PX Alkmaar
Tel: 072-5119619
E-mail: adekwant@upcmail.nl
Mgr P.O.Baaij
Paul van Rooijen, eindredacteur
paul.w.van.rooijen@gmail.com

REDACTIE-ADRES:

Stokroosstraat 105
2565 BL Den Haag

VOOR ABONNEMENTEN:

Waterinkweg 9
8151 AJ Lemelerveld
Tel: 0572-302503
E-mail: flg.moers@planet.nl

PENNINGMEESTER:

Bankrekening: 73.24.53.690;
Postbank: 302100
tnv VKK/CKB

LAYOUT:

Rudolf H. Smit

OMSLAGILLUSTRATIE:

Maria Magdalena
schilderij Myriam Schlimmer (USA)

DRUK:

Drukkerij Van Asselt,
Lemelerveld
www.drukkerijvanasselt.nl

VOOR ABONNEMENTEN:

Zie het Redactie-adres

JAARABONNEMENT:

€ 17,50 (voor niet-kerkleden)

De redactie houdt zich het recht voor artikelen in te korten, te redigeren – zo nodig in overleg met de auteurs – of te weigeren. De inhoud van de artikelen vertolkt niet noodzakelijkerwijs de standpunten van de VKK in Nederland of die van de redactie. Elke auteur schrijft op persoonlijke titel, tenzij er aangegeven is dat er sprake is van een officieel kerkelijk document.

Copyright © Vrij-Katholieke Kerk in Nederland. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke wijze dan ook, zonder de uitdrukkelijke schriftelijke toestemming van de uitgeefster van dit tijdschrift.

**Sluitingsdatum voor het
zomernummer van 2014:
11 mei 2014**

**Het zomernummer verschijnt
eind juni 2014**

ISSN 1574-2776

Website VKK: www.vkk.nl

REFLECTIE,

voortzetting van *VK-Visie* jaargang 76, is het tijdschrift van de Vrij-Katholieke Kerk in Nederland en verschijnt vier keer per jaar, onder auspiciën van de regionair bisschop van de VKK in Nederland.

Reflectie, Tijdschrift voor Religie en Spiritualiteit Nummer 1, jaargang 11, voorjaar 2014

Inhoud van dit nummer:

1. Woord Vooraf ; Priesterwijding Nora Noya
2. Gnosis en Zelfkennis (Aat de Kwant)
3. Boekeninfo (1)
4. De Zonsopgang (Robin Meestertverteller)
5. Boekeninfo (2)
6. Het grote verdoven van onze zintuigen (Aat de Kwant)
8. Dimensiewissel – deel 2 (Jim van der Heijden)
11. Boekeninfo (3)
12. Jonathan Black: De Heilige Geschiedenis
14. De Verrijzenis zelf ervaren (Ojas Th. de Ronde)
17. Boekeninfo (4)
18. Alsof voor het eerst een mens de ogen opensloeg (Mianne Bakker)
21. Het Enneagram als Aangezicht van God (Vick Nieuwenhuis)
24. Boekeninfo (5)
25. Een geurige ziel – over Ety Hillesum (Paul van Rooyen)
28. Boekeninfo (6)
29. Boekaankondigingen
30. Voorinzage boek:

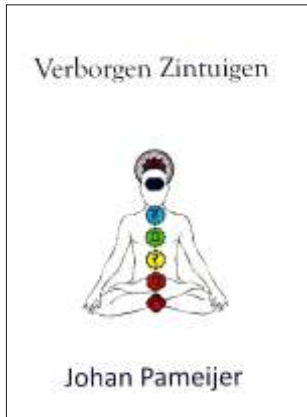

Woord Vooraf

Van de begin vorig jaar overleden priester van de Vrij-Katholieke Kerk Johan Pameijer is postuum het boek 'Verborgen zintuigen' verschenen, januari jl.

Dit is een dusdanig opmerkelijk gegeven, en goed nieuws voor alle lezers die zich door Johan hebben laten inspireren, dat op deze, wat ongebruikelijke, plek in dit 'Woord vooraf' aandacht wordt besteed aan dit allerlaatste boek van Johan Pameijer.

'Verborgen zintuigen' (ISBN 9789077153451) werd uitgegeven door: Buro voor tarot uitgeverij.

Graag licht ik een tipje van de sluier van de inhoud op met drie zinnen uit de informatie van de uitgever: "De ontdekking van de energetische basis van het universum heeft grote gevolgen voor onze wijze van denken. Ongeweten zijn alle levende wezens afhankelijk van kosmische energie. (...) Uiteindelijk worden we ons bewust van onze boventijdelijke onsterfelijkheid."

De rol die engelen, mystici e.a. mogelijk speelden in het gestalte geven van onze wereld komt naar voren in de voorpublicatie van het boek van Jonathan Black, 'De heilige geschiedenis'. Het is fijn dat steeds weer diverse uitgeverij bereid zijn een voorpublicatie te laten publiceren in Reflectie. Dat is van grote waarde, omdat een recensie, hoe goed en grondig ook, toch altijd een product van het eigen brein en de eigen ervaringswereld etc blijft van de recensent. Waarmee ik absoluut niet wil suggereren als zou ik voor recensenten geen respect en grote waardering hebben, dat heb ik wel, laat dat gezegd zijn! Maar een voorproefje van de eigen taal, taalvaardigheid en het 'verstaan' van het onderwerp waarover wordt geschreven door de auteur, is het neusje van de zalm voor de lezer om zich direct en onmiddellijk te kunnen oriënteren op het onderwerp en te onderzoeken of de persoonlijke affiniteit of belangstelling voldoende is om verder te willen lezen.

De tijdloze inspiratie die Hildegard von Bingen, een buitengewone vrouw, ziener en mysticus, ons, nu, en elk moment, kan bieden, wordt uitgelicht in het artikel 'Alsof een mens voor het eerst de ogen opsloeg'.

Verder wordt onder meer aandacht besteed aan de honderdste geboortedag van Etty Hillesum, 15 januari jongstleden. In het artikel 'Een geurige ziel' wordt een uiterst summier bloemlezing van haar werk gepresenteerd.

En als we onze blik richten naar de toekomst: hieronder vind u de aankondiging van de priesterwijding van Nora Noya, zaterdag 21 juni a.s. in de kerk in Amsterdam.

Als u de mogelijkheid hebt hierbij aanwezig te zijn dan leeft u een heel mooie dag!

In ieder geval: veel leesplezier!

Paul van Rooijen – Eindredacteur

***

Priesterwijding van Nora Noya

Op zaterdag 21 juni 2014 zal de priesterwijding van Nora Noya plaatsvinden in de kerkgemeente Amsterdam.

Adres: Deurloostraat 17,
1078 HR Amsterdam

Praktische informatie

Op dit moment zijn nog niet alle details, zoals aanvangstijd en evt. receptie, bekend. In de loop van de komende weken zal dit bekend worden.

Voor meer informatie kunt u natuurlijk contact opnemen met de secretaris van de kerkgemeente Amsterdam:

Mw. Gerda Baaij.
Tel: 036-533 30 25
E-mail: 'amsterdam@vkk.nl'

Ook op de landelijke site van de VKK zal deze informatie in de loop van het voorjaar worden gepubliceerd: 'www.vkk.nl'

Routebeschrijving

Op 'www.vkk.nl' onder 'Kerkgemeenten', dan onder 'Amsterdam' staat een routebeschrijving, zowel voor auto als voor openbaar vervoer. Vanaf NS station RAI is de kerk lopend in 15 minuten te bereiken.

Een nieuwe priester betekent een krachtige impuls voor de kerkgemeente, de Nederlandse kerkprovincie en natuurlijk ook voor de betrokkene zelf.

De datum van de wijding is ook een bijzonder mooi moment: de omslag van voorjaar naar zomer, de langste dag.

De redactie wenst Nora een heel goede voorbereidingstijd!

Moge Christus, wiens kracht in de stilte is, deze voorbereiding ondersteunen.

En moge het licht van de langste dag een beeld zijn voor haar en voor ons allen als een weerspiegeling van Christus' liefde en glorie.

***

Gnosis en Zelfkennis

Column Aat-Lambèrt de Kwant

Willie Wortel, de antropomorfe kraanvogel uit de Donald Duck strips, keek via een soort telescoop vaak in zijn eigen hersenen om na te gaan of daar nog een geniaal idee zat. Het is een aardige metafoor, zoals die meer voorkomen in dergelijke strips en sprookjes.

Het doet me denken aan het steeds weer streven naar zelfkennis, waarvan het belang door de eeuwen heen door denkers uit verschillende culturen benadrukt en beschreven is. Zelfkennis is zowel volgens de westerse als de oosterse traditie dé sleutel om tot een dieper zelfbesef of bewustzijn te komen. Veel religies wijzen ook op het belang van zelfkennis en te worden wie je bent. De Vedische geschriften, die vooral met vormen van meditatie te maken hebben, maar tegelijk ook inzicht verschaffen in de kennis van de diepste realiteit, wijzen ook op het belang van zelfkennis en om te worden wie je werkelijk bent.

Zo staat in de 'Bhagavad Gita': *"Ik zal u deze Zelfkennis (Jnâna) en geestelijke verlichting (Vijnâna) ten volle openbaren, en wanneer gij u die eigen hebt gemaakt, blijft er verder niets over te weten."*

Er is dus niets nieuws onder de zon. In andere tijden werden mensen ook al opgeroepen tot zelfkennis en correctie van het zelfbeeld.

Gnosis is een kernbegrip uit het gnosticisme. Het woord is afkomstig van het Griekse gnôsis, dat 'kennis', 'inzicht', of 'zelfkennis' betekent. Ook in de VKK wordt het belang van zelfkennis ingezien. Mede daarom zijn de vroegchristelijke, gnostische Nag Hammadi-geschriften toegevoegd aan de Bijbel. In deze geschriften ligt een grote nadruk op zelfkennis. Niet de leer of het dogma maar je heel bewust worden van je eigen gedachten, emoties en gevoelens. Wie ben ik? Is wat ik zeg wel in overeenstemming met mijn handelen. Zelfkennis is het begin van alle wijsheid omdat je je eigen geconditioneerdheid doorziet waardoor je een duidelijk(er) besef krijgt in je handelen. Zelfkennis gedraagt zich in feite als bijvoorbeeld Japie Krekel in het sprookje van Pinocchio, die zo nodig naar Pret-eiland moet, het eiland van materie. Niet doen, waar-schuwt Japie (zelfkennis) maar Pinocchio (nog onbewust) gaat toch. Zelfkennis is prima, maar je moet er wel mee aan de slag.... Pffffff!

"Iedereen modelleert zijn leven naar zijn eigen zelfbeeld, maar we leven in het oneindige," zegt Jan van Rossum in zijn boek 'Je bent niet wat je denkt.' *"Met dat beeld proberen we vaak het oneindige in te perken, omdat dat te beangstigend is, want dat kunnen we gewoon niet aan. Daarom beschermen we onszelf door allerlei beelden, ideeën en concepten om een zeker gevoel van stabiliteit te krijgen. Toch voelen we aan dat dit niet helemaal klopt, omdat ons beeld nooit de werkelijkheid kan dekken, want het is altijd andersom."* Van Rossum, die de antwoorden op zijn eigen vragen vond in de advaita (filosofie van het non-dualisme uit de Indiase vedantische school), stelt in zijn boek dat je niet bent wat je denkt, en hij roept daarmee bewust de vraag op wie of wat je dan wel bent.

Willie Wortel speurde nog naar genialiteit, maar voor zelfkennis hoeft je niet in je brein te kijken. Sleutelwoorden om tot

zelfkennis te komen zijn: reflectie, bezinning en meditatie. Noem het ook *voelend* leven. Bewust leven

We gaan het leven pas echt voelen als we in rust zijn. Dat kan door meditatie, maar ook door een lange wandeling in de natuur. Sjamanen onderstrepen het belang van urenlange of zelfs dagenlange wandelingen. Zij begrijpen dat alles wat zij in de duisternis of met gesloten ogen zien, een boodschap is van de geest, een innerlijke kracht waaruit we kunnen putten voor leiding en inspiratie, een uiterlijke kracht of universeel bewustzijn.

Worden wie we graag willen zijn

Zelf het leven voelen en ervaren en er niet voor wegvlugten. De mysticus Eknath Easwaran ⁽¹⁾ wees er terecht op dat niets belangrijker is dan in staat te zijn te kunnen kiezen hoe we denken – onze gevoelens, aspiraties en verlangens, hoe we onze wereld en onszelf zien. *"Meesterschap over ons denken opent wegen van hoop. Dit betekent dat we kunnen beginnen ons leven en ons karakter te hervormen, onze relaties te vernieuwen, te gedijen in de stress van alledag, die persoon te worden die we graag zijn."*

Zo werd je als bezoeker aan de tempel van Apollo in Delphi aangespoord tot 'Ken Uzelfven'. Wie in de oudheid het Griekse Delphi bezocht, kon niet om die spreuk heen.

Het is ook een beetje mijn lijfspreuk.

Ken jezelf. En zelfkennis is niet altijd even leuk. Juist in rust stuit ik op onvermoede lagen en mijn schaduw.

Ik liep eens in een bos en zag mijn heel lange schaduw en vroeg waarom hij zo lang was. "Om jou bewust te maken van mijn aanwezigheid," zei hij. Dit bewust worden betekent het afbreken van je identificatieprocessen, je ideaal- en zelfbeelden en je zogenaamde vooruitgang op het spirituele pad.

De mysticus Johannes van het Kruis zei het al in zijn tijd: Op weg naar de top van de berg Karmel val je vaak weer omlaag, maar je gaat opnieuw klimmen en al klimmend houd je de top in de gaten. Dat is je doel. Van het Kruis beschrijft het spirituele, mystieke proces waarin de mens in de donkere nacht van de ziel de greep van zijn denken en zijn ik-bewustzijn verliest en door en in God wordt omgevormd. Het is 'de weg naar God die in liefde de mens reeds tegemoetgekomen is'. Bij deze vereniging met God in liefde is heel de persoon betrokken: met verstand en wil, bewustzijn en zinnen, herinnering en toekomstverwachting, lichaam en ziel. Dit wordt ook mooi onder woorden gebracht door Marcel Messing:

In een tijd van grote crises is het belangrijk om zich te bezinnen op wie en wat we zijn.

In de gnostische tekst Het lied van de parel worden we herinnerd aan onze ware afkomst, het rijk van het licht. Juist in donkere tijden kan zo'n tekst ons inspireren om in te keren tot onszelf en het licht in ons te realiseren. ⁽²⁾

Het gaat het er niet enkel om niet alleen om dit te weten maar ook te leven en te voelen. Of zoals de theosofe Anne Dougherty dit treffend verwoordde:

*Het weten van het hoofd is als lamplicht voor onze voeten
maar met het weten van het hart
kunnen we zelfs in volslagen duisternis wandelen.*

En dan worden ook onze verborgen lagen en valkuilen zichtbaar. Willie Wortel speurde in zijn brein. Wij in ons hart. En... luisteren naar Japie Krekel.

Noten

- 1 - Eknath Easwaran is prof. in Engelse taal- en letterkunde en kwam in 1959 vanuit India naar de VS waar hij in Californië het Blue Mountain Center of Meditation oprichtte.
- 2 - Marcel Messing. De laatsten zullen de eersten zijn. Over de parabels van Jezus, deel II. Altamira-Becht, Haarlem. 2001.

Aat-Lambert de Kwant is freelance religiejournalist en verzorgt programma's voor OHM, de Hindoe-omroep. Via zijn bureau Quantum Research & Journalistiek is hij ook betrokken bij research voor andere organisaties en schrijft hij o.a. in bladen als Prana, Terugkeer en Koördanser. Hij is programmamaker bij Indigo Soulstation. (www.indiggosoulstation). Hij organiseert symposia via de stichting Quantum Symposia. (www.quantumsymposia.nl). Hij verdiept zich ook in het fenomeen van de helen- de stem, geeft daar ook lezingen en workshops over E-mail: adekwant@upcmail.nl.

* * *

Boekeninfo (1)

Aat-Lambert de Kwant

Rudolf Otto Het kwetsbare leven Biografie Abraxas 2012

Vijfenzeventig jaar geleden overleed na een dramatische val van de toren van Stauffenberg Rudolf Otto (1869-1937). Verslaafd aan morfine, zwaar depressief en gesloopt door malaria, opgelopen tijdens een van zijn vele reizen, kwam er een einde aan het bewogen leven van deze Pruisische politicus, theoloog, filosoof en wereldvermaarde godsdienstkenner Louis Karl Rudolf Otto.

In deze rubriek aandacht voor deze boeiende theoloog, die wat eigen ervaring en kwetsbaarheid betreft, zijn tijd vooruit was.

'Het kwetsbare leven' bevat een aantal documenten en artikelen over leven en werk van Otto, die hoogleraar was in de systematische theologie aan een aantal Duitse universiteiten, waaronder Marburg. Naast de theologie van Barth, die weinig of geen belevingsaspecten toelaat, plaatst Otto de metafysische beleving die hij volledig erkent en nauwgezet beschrijft. Zijn standaardwerk is 'Das Heilige' (1917), dat als misschien het beste theologische boek uit de twintigste eeuw wordt beschouwd.

Na de verschijning hiervan maakte hij vele reizen naar Azië om daar de godsdiensten daar te bestuderen. Hoewel zijn christelijke achtergrond een belangrijke rol bleef spelen, erkende hij ook de andere godsdiensten als gelijkwaardig. Zijn intense zoektocht naar criteria voor religieuze waarachtigheid, en zijn voortschrijdende inzichten over de wisselwerking tussen de rationele en niet-rationele elementen in de religie, is kenmerkend voor zijn oeuvre.

Hij introduceerde begrippen die later hun weg gevonden hebben in allerlei domeinen. Naast de theologie en religiewetenschap geldt dit ondermeer voor literatuur, kunst en psychologie, zoals bijvoorbeeld bij Jung.

Voor wie Otto een onbekende is, krijgt door dit boek toch een duidelijk beeld van wie Rudolf Otto was, alsook een beeld van zijn grote betekenis.

Herman van Erp: Hegel Boom 2013

Voorjaar 2013 verscheen bij Uitgeverij Boom de vertaling van Hegels hoofdwerk, 'Fenomenologie van de geest'. Hegel-kenner Herman van Erp introduceert de lezer in de denkwereld van Hegel. Waar gaat het bij deze filosoof om en wat is de betekenis van noties als 'geest'?

Van Erp wijst erop dat de filosofie van Hegel steeds voor beroering heeft gezorgd. Niet zo verwonderlijk. Al onder zijn tijdgenoten riep Hegel naast instemming en bijval

ook felle weerstand op, zoals bijvoorbeeld Schopenhauer, Schegel en Schelling. De filosofie van Hegel heeft vooral het denken van Karl Marx beïnvloed.

Een fundamentele stelling van Hegels religiefilosofie is dat God kenbaar is, zich geopenbaard heeft. Alle religies die zich een voorstelling van het absolute maken en zich daartoe in hun cultus verhouden, zijn daar in zijn visie een bewijs van. Wie wil weten hoe hij dat uitwerkt moet dit duidelijk en toegankelijk geschreven boekje vooral gaan lezen.

Een prima opmaat tot Hegels hoofdwerk: Fenomenologie van de geest.

George Wilhelm Friedrich Hegel Fenomenologie van de geest. Boom 2013

Hegels hoofdwerk mag dan zowel bewierookt en vervloekt zijn, niemand kan er omheen dat het in de westerse filosofie een van de belangrijkste werken is.

Hegel mag dan getypeerd zijn als een 'megalomaan' denker, een filosoof die al ons handelen en begrijpen wil vatten in een star systeem, recente interpretaties van zijn grote werk uit 1807, wijzen juist veel meer op de open en revolutionaire structuur die eraan ten grondslag ligt. Niet voor niets vinden veel lezers vandaag de dag dat het boek de mens vooral bescheiden stemt over zijn rol en betekenis in de wereld.

takenis in de wereld.

Hoe vreemd en duister zijn werk ook is, Hegel is een van de diepste, grootste en invloedrijkste denkers uit de geschiedenis. Zijn 'Fenomenologie' is zijn beslissende werk dat iedereen met belangstelling voor filosofie een keer zou hebben moeten openslaan in een poging het te lezen en het te doorgronden en dat is geen sinecure!

Hegel had niet veel op met esoterie, theologie of mystiek, maar probeerde de wetenschap, godsdienst en filosofie van zijn tijd in één systeem te verenigen.

Ja, je moet er wel even voor gaan zitten om Hegels hoofdwerk te lezen

Het zo complexe Duits van Hegel is nu voor het eerst volledig toegankelijk in helder Nederlands, zodat iedereen zich nu een oordeel kan vormen over dit veel bediscussieerde meesterwerk.

* * *

*

De Zonsopgang

Een verhaal verteld door Robin Meesterverteller

De man woonde aan de rand van de stad. Hij had een leuk huis aan een drukke straat en de man zat graag op zijn veranda naast de voordeur te kijken naar alle bedrijvigheid en drukte, die aan hem voorbij ging. Af en toe zag hij een bekende langs komen en die groette hij en die groette terug en soms kwam die dan weleens een praatje maken en zat even naast hem op zijn veranda. De man vond dat altijd heel plezierig. Maar het mooiste vond hij toch de zonsopgang. Dan ging hij nog in de schemer op zijn veranda zitten en keek naar de stad. Als de zon dan achter zijn huis opkwam, verdreef deze de schaduwen en zette de daken en huizen in een prachtige nieuwe gloed. Steeds was er wel een raam dat de zonnestralen opving en terugkaatste naar waar de man zat. Dan werd het heel even ook een beetje zonnig op zijn veranda. De man voelde zich dan heel gelukkig worden. Maar dat moment was maar al te gauw voorbij en dan was zijn veranda weer in schaduw gehuld. Op een dag dacht de man dat het toch wel heel mooi zou zijn om zelf achter zo'n spiegelend raam te zitten en dan de zon in volle glorie te zien opkomen. Die gedachte liet hem niet meer los. Iedere keer als hij weer op zijn veranda zat en de zon over de stad zag opkomen, voelde hij een steeds groter verlangen om dat mee te maken. Maar ja, de straat was helemaal vol gebouwd en er was geen plekje dat hij kende vanwaar hij dit kon zien gebeuren.

Hij sprak er met zijn vrienden over en op een dag vertelde zijn beste vriend dat hij een huis wist, waar ze dat regelmatig deden. De man werd nieuwsgierig en vroeg waar dat was en of hij dat ook kon meemaken. De vriend zou het vragen en tot zijn grote vreugde mocht hij een keer meekomen. Vroeg op een ochtend daarop meldden de vriend en de man zich bij het huis en ze werden vriendelijk welkom geheten. Ze werden een kamer binnengelaten, waar nog meer mensen zaten, die zachtjes met elkaar praatten. De kamer had een groot helder raam, waardoor je een mooi uitzicht had over de tuinen en de bosrand achter de stad. Langzaam werd het lichter en de mensen stil. Toen kwamen de eerste zonnestralen over de bomen door het raam de kamer in en beschenen de gezichten van de gretig toekijkende mensen. Een intens gevoel van vreugde golfde door de man en tranen van geluk gleden over zijn wangen. Voor het eerst in zijn leven was hij getuige van de zonsopgang, waarbij de zon rechtstreeks op hem scheen! Lang bleef het stil. Na een tijdje ebde het gevoel wat af en begonnen de mensen met elkaar over hun ervaring te praten. Tot zijn verbazing vernam de man dat ieder de zonne-ervaring anders had ervaren.

Sinds die ochtend kwam de man regelmatig naar het huis toe om de directe zonsopgang mee te maken en al spoedig was hij daar kind aan huis. Tijdens de praatrondjes vroeg hij eens of er nog meer huizen waren die zo'n raam hadden. Hij kreeg als antwoord dat ieder huis aan zijn straat zo'n raam en kamer had en vaak wel meer kamers. De man verbaasde zich, maar vroeg niet verder. Iedere keer weer ervoer hij het geluk als de zon opkwam en de stralen over zijn gezicht gleden. Dat geluk duurde tot de man van wie het huis was ziek werd en stierf. Het huis werd gesloten en verkocht. De zonne-opgang ochtenden

waren voorbij. De man was diep teleurgesteld en vroeg bij zijn vrienden of er nog meer huizen waren met een helder raam aan de achterkant, maar die wisten het niet. Toen herinnerde de man zich het antwoord wat hij toen had gekregen. Zou hij misschien ook zo'n kamer hebben? De gedachte liet hem niet los en hij sprak er tenslotte met zijn vriend over. Die zei dat ze wel eens konden kijken. Ze gingen naar binnen en de vriend vroeg, naar een deur wijzend: "Wat is dat voor kamer?" De man antwoordde: "Dat is de kamer van mijn jeugd; daar heb ik al mijn herinneringen in opgeslagen!". En bij de volgende deuren: "Dat is mijn mislukte huwelijk en dat mijn eerste werkjaren, en dat mijn buitenlandse reis en die gaat over mijn kinderen... Je ziet dat er geen kamer over is!" De vriend knikte en zweeg even. Toen zei hij: "Je zou kunnen proberen er een te openen en op te ruimen en leeg te maken!" De man keek hem ontzet aan. "Waar moet ik dan mijn herinneringen en ervaringen laten? En wie weet wat ik daar allemaal heb opgeborgen!" Zijn vriend keek hem aan en zei: "Ik wil je wel helpen. Als je echt een lege kamer met een helder raam wilt om de zonsopgang te zien, zul je er een moeten maken!" De man zweeg en kon geen antwoord vinden. Het duurde een hele tijd voor de man de moed nam om zijn vriend te zeggen: "Ik ga een kamer openmaken en opruimen. Wil je me helpen?" Samen gingen ze naar binnen en de man zocht in zijn sleutelkastje naar de sleutel die op de deur paste. Toen hij hem gevonden had ging hij naar de dichte deur. Hij bleef even staan, haalde diep adem en stak de sleutel in het slot. De deur ging open en onthulde een donkere kamer, die vol stond met spullen en oude stoffige herinneringen en ervaringen. De man bleef aarzelend op de drempel staan. Toen nam zijn vriend hem bij de elleboog en zei: "Kom, we gaan aan de slag, ik ben bij je en help je."

Samen begonnen ze de kamer op te ruimen. Sommige zaken gingen vlug, met andere had de man heel veel moeite en kon ze moeilijk verplaatsen. Bij heel emotionele momenten bleef de vriend bij de man en hielp hem de dingen helderder te krijgen. Het duurde heel lang maar tenslotte was de kamer genoeg leeg en klaar. De man maakte tenslotte het raam schoon en toen dat helder was, zag de man tot zijn verbazing dat hij hetzelfde uitzicht had op de tuinen en de bosrand. Hij kon haast niet wachten tot de volgende ochtend en was blij en gelukkig dat hij de moed en de moeite had genomen om de kamer te ontsluiten en op te ruimen. Samen met zijn vriend zat hij de volgende ochtend in de kamer te wachten tot de zonsopgang. En toen de eerste zonnestralen over zijn gezicht gleden, hilde hij van geluk. Een nog diepere vreugde nam bezit van hem; dieper omdat hij er nu zo veel moeite voor had gedaan en het hem gelukt was. Iedere ochtend daarop beleefde hij weer de prachtige zonsopgang. Zijn vrienden kwamen nu bij hem en er kwamen ook vrienden van vrienden bij en al spoedig raakte de lege kamer vol. De man wilde niemand buiten laten, maar de kamer werd daardoor steeds voller. Toen zei de vriend tegen hem: "Misschien kunnen we de volgende kamer opruimen om nog meer ruimte te hebben." De man keek hem verbijsterd aan en zei: "Maar dan hou ik zelf steeds minder

over!” De vriend wees naar de gelukkige mensen in de kamer en zei: “Zie je hoe gelukkig je hen maakt? Hun geluk maakt ook jou gelukkiger, daar krijg je steeds meer van!” De man zweeg en kon geen antwoord vinden. Het duurde een hele tijd voor de man de moed nam om zijn vriend te zeggen: “Ik ga de volgende kamer openmaken en opruimen. Wil je me helpen?”. Samen gingen ze naar binnen en de man zocht in zijn sleutelkastje naar de sleutel die op de deur paste. Toen hij hem gevonden had ging hij naar de dichte deur. Hij bleef even staan, haalde diep adem en stak de sleutel in het slot. De deur ging open en onthulde een donkere kamer, die vol stond met spullen en oude stoffige herinneringen en ervaringen. De man bleef aarzelend op de drempel staan. Toen nam zijn vriend hem bij de elleboog en zei: “Kom, we gaan aan de slag, ik ben bij je en help je.”

Einde

Over Robin Meesterverteller, Ron Slot (1947)

Als Robin Meesterverteller probeer ik, Ron Slot, samen met Dafne Boukema, muzikant, verhalen tot leven te brengen. Verhalen met een boodschap, die de mens in zijn ziel kan raken. Elk verhaal heeft een kern, een basis, een lijn. Van daaruit kun je met fantasie en verbeeldingskracht een prachtige wereld scheppen, waarin het verhaal als het ware ‘natuurlijk’ tot leven komt. Met muziek, kleding, decor, attributen. Het moet wel al-

lemaal kloppen, natuurlijk. Het mooiste is als een verhaal met alles eromheen zo vanzelf en natuurlijk gaat, dat er een soort flow, magie ontstaat en het verhaal echt gaat leven. En dan maakt het niet uit of het een kort sprookje of een lang middeleeuws epos is. Dan komt het over. Dan geniet ik.

De magie van verbeelding in verhalen en theater heeft me altijd bekoord. Na een leven lang zingen kwam er zo’n 20 jaar geleden toneel bij. Daarna een combinatie hiervan: muziektheater als musical, opera en operette. Met veel plezier doe ik dat nog steeds. Naast diverse theaterdisciplines schrijf ik ook stukken. Scripts, bewerkingen van sprookjes en middeleeuwse verhalen, die ik gebruik in mijn tegenwoordige bezigheid: verhalen vertellen als Robin Meesterverteller.

Maar ik schrijf ook korte verhalen geïnspireerd door geloof en meditatie, zoals deze: “De zonsopgang”. Kernwaarden zijn voor mij hierbij: echtheid, humor en liefde.

Lid en altaardienaar in kerkgemeente Utrecht.

Verdere indrukken kunt u opdoen op de website:

‘www.robinmeesterverteller.com’

* * *

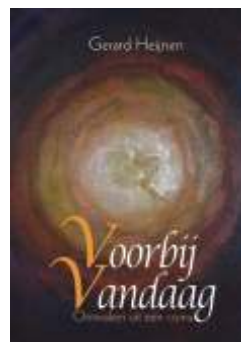
Boekeninfo (2)

Paul Neff: Religie als genade
Esthetiek, ethiek & religie.
Axabras 2013

Het meest opmerkelijke van ‘Religie als genade’ lijkt, dat het klaarblijkelijk buiten enig verband met vaktheologische arbeid uit volstrekt oorspronkelijke ervaring ontsproten schijnt te zijn. Het boek is, naast een getuigenis van een rechtstreekse ervaring, ook in een ander opzicht leerzaam: in de hier aangegeven momenten wordt een overgang naar de ‘mystiek’ aangetroffen.

Behalve het essay ‘Religie als genade’ uit 1927 bevat deze bundel een opstel van Rudolf Otto uit dezelfde periode, getiteld ‘Het spontane ontwaken van het numineuze gevoel’, waarin uiteenlopende wetenschapsbeoefenaars, auteurs en denkers, zoals Tennyson, Ruskin, maar ook de Indiase mysticus en dichter Tagore, worden aangehaald en geciteerd, vanwege hun visie op het ontstaan van religie in het algemeen en het christelijke gedachtegoed in het bijzonder. De zingeving van het bestaan in het hier en nu wordt door Paul Neff in een breed perspectief geplaatst. Bij het ervaren van het begrip mystiek en de daaruit voortvloeiende relatie tussen God en ziel wordt de zintuiglijk waarneembare werkelijkheid overschreden. Deze persoonlijke vereniging van de Ziel met het goddelijk plan onttrekt zich aan een algemene omschrijving. Het refereert aan het beleven van een non-dualistische religie, doordrenkt van het transcendente. Een citaat dat te denken geeft: “Er kan geen andere bron genoemd worden dan het eigenlijke innerlijke leven.” Het is mooi te lezen wat Neff daar verder van zegt. Kopen, dus dit juweeltje!

Gerard Heijnen: Voorbij vandaag
Ontwaken uit een coma
Boekscout Soest 2013

‘Voorbij Vandaag’ is een verslag van een verpleegkundige die de dood in de ogen heeft gekeken. Een gedetailleerd autobiografisch verhaal van iemand die vanwege een plotselinge ziekte in coma raakt en een bijna-doodervaring heeft. Hij is het sterven nabij en we kijken mee door de ogen van de schrijver. Zien wat hij beleeft en ervaart.

Gerard Heijnen werkt als verpleegkundige en heeft vaak stervende mensen verzorgd. Dit verhaal geeft weer hoe hij plotseling zelf de stervende was en hoe hij dat beleefd heeft.

“Ik zie het als een taak het te beschrijven en een glimp te laten opvangen van mijn bijna-doodervaring. Het geheel is eens te meer de bevestiging dat er toch meer tussen hemel en aarde.”

Soms weet Heijnen dingen die hij niet verklaren kan. Hij heeft aan die andere zijde dingen gezien, gevoeld en in zijn bewustzijn opgeslagen zonder dat hij ze bewust heeft ervaren. Toen hem gevraagd werd hoe hij de dingen weet die voortvloeien uit zijn bijna-doodervaring, antwoordde hij “Ik heb geen idee, waarom ik dingen weet. Ik weet ze gewoon.” Aanbevolen, dit mooie boekje.

Dimensiewissel – Wat er gebeurt als jouw haakje aan de vierdimensionale wereld loslaat (deel 2)

Jim van der Heijden

U kijkt naar een speelfilm. Het bevalt u niet hoe het verhaal zich ontwikkelt. Gelukkig is het een interactieve film, u grijpt in en geeft het verhaal een wending waardoor het naar het door u gewenste resultaat gaat. In de reeks van tweedimensionale beelden die u nu gaat zien zal de hoofdpersoon uit het verhaal doen en denken wat u hebt gewild dat zou gebeuren. Natuurlijk lijkt dit maar zo, er is geen denkende en acterende hoofdpersoon, er zijn alleen beelden die al bestonden en waaruit u een keuze heeft gemaakt. Net zo kiest de vrij kiezende ziel voor een verloop en vervolgt dan zijn weg door een beeldenreeks waarin zich tegelijk de processen van fysieke actie en besef van die actie ontwikkelen. Aan het einde van deze reeks bereikt de ziel een beeld waarin actie en besef beide aanwezig zijn. Eerst is er de door de ziel gekozen actie, daarna het beeld in het blokuniversum waarin de actie en het besef daarvan vierdimensionaal zijn geconcretiseerd. Dit beeld is niet ontstaan, het was er al. De vijfdimensionale ziel heeft er alleen een weg naar gekozen waarbij het bij zijn gang door de stof geconfronteerd wordt met de traagheid die in het vierdimensionale blokuniversum geldt.

Einstein

H. Minkowski
Minkowski

Wie het bestaan van de ziel ontkent en naar de zwarte dozen ‘onderbewustzijn’ en ‘voorbewustzijn’ grijpt, sluit de ogen voor de implicaties van het werk van Einstein, Minkowski en vele anderen en neemt daarmee zichzelf en anderen bij de neus. En begrijpt niet wat Einstein lang geleden begreep toen hij in een troostbrief aan de familie van de overleden Michele Besso, met wie Einstein een levenslange vriendschap had onderhouden, schreef: *“Now he has departed from this strange world a little ahead of me. That means nothing. People like us, who believe in physics, know that the distinction between past, present, and future is only a stubbornly persistent illusion.”*

Bde-elementen

Wanneer de elektromagnetische velden van de beide dipolen te zwak zijn geworden of ten opzichte van elkaar teveel zijn verschoven verbreekt de binding van de ziel met de stof⁽⁷⁾. De reis van de ziel door het blokuniversum wordt nu onderbroken of eindigt definitief. Dit gebeurt bijvoorbeeld als bij beelden wordt gekomen die ziekte, letsel of de invloed van bepaalde stoffen inhouden waarbij ernstige afwijkingen van het elektromagnetische systeem van de stof horen. Ontkoppeling kan ook

een bewust besluit van de ziel zijn, bijvoorbeeld om een einde te maken aan het vervolgen van beelden die fysieke of emotionele pijn inhouden. Tijdelijke ontkoppeling leidt tot een bijzondere bewustzijnsstaat die het feitelijke verlaten door de ziel van de vierde dimensie betreft. Definitieve dissociatie volgt als aan het einde van de reis van de vijfdimensionale ziel door het vierdimensionale blokuniversum het elektromagnetische systeem ermee ophoudt.

Als het haakje los heeft gelaten waarmee de ziel zich vanuit de vijfdimensionale wereld heeft verbonden aan de stoffelijke wereld van het vierdimensionale blokuniversum dan kan de ziel van buitenaf het blokuniversum in zijn volledigheid zien. De bewandelde wereldlijn is zichtbaar zoals een op tafel liggende afgerolde speelfilm voor het oog zichtbaar is. En dat niet alleen, ook beeldenreeksen die niet werden gekozen en wereldlijnen van anderen worden gezien. Als ware het andere afgerolde speelfilms waarvan de projectie niet werd bekeken.

Op dit punt aangekomen vinden een aantal elementen uit bijna-dood- en buitenlichamelijke ervaringen hun verklaring. Daarvoor is het nodig om te begrijpen wat een dimensiewissel teweeg brengt en dat gaat het beste als we ons een voorstelling maken van een wereld met een dimensie minder. Dat lukt nu eenmaal beter dan het ons vormen van een beeld van een wereld die een dimensie meer heeft.

Platland

Platland is een wereld die wel lengte en breedte, maar geen hoogte heeft. Het is zo plat als een pannenkoek of een blad papier of wat u ook maar nodig heeft om zich deze tweedimensionale wereld voor te kunnen stellen. In deze platheid wonen platte figuren; lijnstukken, driehoeken, vierkanten, cirkels, enzovoort. Die bewegen zich plat, geen arm gaat omhoog, geen sprongetje wordt gemaakt en als Platlanders elkaar tegenkomen gaan ze om en niet over elkaar heen wat wel zo netjes is. Dat er hoogte zou kunnen bestaan komt niet in ze op. Als het vermoeden van het bestaan van een dimensie meer dan de twee hun bekende al bij hen zou rijzen – rijzen is ook een begrip is dat ze niet kennen – dan zou een Platlander zich er niets bij kunnen voorstellen. En wat Platlanders ook niet kunnen weten is dat hun wereld samen met andere platte werelden deel uitmaakt van een hogere – driedimensionale – werkelijkheid. Een kubus waarbinnen allerlei platte vlakken bestaan. Ook parallelle en elkaar snijdende waarbij de platte vlakken een lijn delen. Die behoort dan bij twee Platland-werelden.

Zo’n lager dimensionale wereld kunnen wij ons wel voorstellen. Denkt u maar aan een doolhof, waarin u zich als het ware door een tweedimensionale wereld worstelt. Tot u het hart van het doolhof bereikt, de daar aanwezige uitkijktoren beklimt, het gehele doolhof overziet en de wereld weer helemaal als meerdimensionaal ervaart.

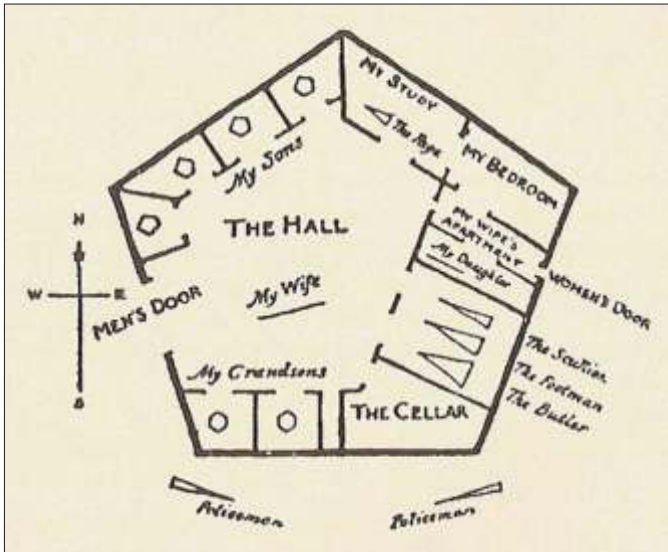
Bij het beklimmen van de toren die van de vijfdimensionale wereld uitkijkt naar de vierdimensionale wereld blijkt dat we dezelfde beperkingen hebben. Ook wij kunnen ons dimensies boven de onze niet goed voorstellen. Wat we echter door

het Flatland-verhaal wel begrijpen is dat beperkingen in een lagere dimensie niet hoeven te bestaan voor wie vanuit een hogere dimensie waarneemt.

Uittredingen

Dat het besef uit-het-lichaam of zelfs dood te zijn verwarring kan opleveren is nauwelijks opmerkelijk te noemen. Dat vervolgens over het algemeen erg gewone situaties worden gezien en beschreven is dat wel. Niet wat wordt gezien, maar hoe het wordt gezien is wat bijzonder is. Alles tegelijk, boven, onder, voor, achter, 360 graden, tegelijkertijd vanuit meer plaatsen, door materialen heen, inzoomend. Er bestaan blijkbaar geen beperkingen en het punt van waarneming kan onmiddellijk worden verplaatst.

Uit: *Flatland, A Romance of Many Dimensions* door Edwin Abbott Abbott (1884)

Wat hier aan de hand is wordt door 'Flatland' duidelijk. Als we de plattegrond van een woning tekenen dan tekenen we in feite een tweedimensionaal huis. Daarin kunnen we een tweedimensionale bewoner denken. De bewegingen van deze Flatlander worden begrensd door de getekende lijnen die muren, meubels, etc. voorstellen. Hij kan een kamer slechts binnengaan via de opening die we in een lijn hebben gelaten om een deur aan te geven. Zijn zicht wordt beperkt door de door ons getekende lijnen. Daarachter kijken of het geheel van bovenaf zien is voor de Flatlander niet weggelegd. Wij 'Hooglanders' hebben deze beperking niet en kunnen in één oogopslag de gehele tekening met alle kamers en meubels – en daarachter – volledig overzien. Door vanuit een volgende dimensie waar te nemen wordt als het ware vanaf de uitkijktoren het 'platte' doolhof gezien.

Een dergelijke dimensiewissel is wat de bijzondere waarnemingen tijdens uittredingen (BDE en BLE) mogelijk maakt. De ziel is niet langer gebonden aan de vierdimensionale ruimtetijd en ervaart de beelden op de wereldlijnen niet langer van binnenuit. Die worden nu van buitenaf gezien. Daarbij zijn vele beperkingen verdwenen die aan de waarneming waren opgelegd.

Dit verklaart waarom mensen die een uittreding hadden - waarbij het niet uitmaakt of dit onderdeel van een bijna-doodervaring was of op zichzelf stond - vertellen dat ze zichzelf (wij weten nu: de beelden op de vierdimensionale wereldlijn)

tegelijkertijd van alle kanten (panoramisch, 360graden waarneming) konden zien en het gevoel hadden overal tegelijk te zijn (non-lokaliteit). Er wordt gerapporteerd dat tot op de kleinste details kon worden ingezoomd, muren en plafonds geen barrière vormden en onmiddellijk - gelijk met het opkomen ergens anders te willen zijn - naar iedere andere plek kon worden gereisd, waarna die als waarnemingspunt werd genomen⁽⁸⁾. Beperkingen die de wereld waaraan men gewend is oplegt waren verdwenen.

Daarbij blijkt de uitgetredene – de ziel – bepaalde fysische eigenschappen te hebben en te ondervinden. Dit is op grond van het door middel van elektromagnetisch velden binden van de ziel aan de stof ook te verwachten. Zo worden kleuren en licht gezien, worden geluiden (inclusief spraak en muziek) gehoord, wordt (lichte) weerstand gevoeld bij het door de stof gaan (muren, plafonds) en wordt het eigen lichaam en dat van anderen waargenomen⁽⁹⁾.

Dat tijd daarbij geen rol (meer) speelt verbaast natuurlijk niet. Tijd behoort immers tot het vierdimensionale blokuniversum waar geen verleden, heden en toekomst zijn. Het zijn de door het blokuniversum reizende zielen die zich door hun reizen door beelden op wereldlijnen de illusie van stromende tijd verschaffen. Als het blokuniversum is losgelaten en vanuit de vijfde dimensie wordt geschouwd dan heeft de dimensie tijd geen ervaringswaarde meer.

Er is nu de eeuwigheid van de vijfde dimensie. Als er pijn en angst waren dan zijn die verdwenen en hebben plaats gemaakt voor rust, vrede en gevoel van geluk. In Oost-Nederland heeft men het over 'uit de tijd komen' waarmee sterven wordt bedoeld. Een ware volkswijsheid.

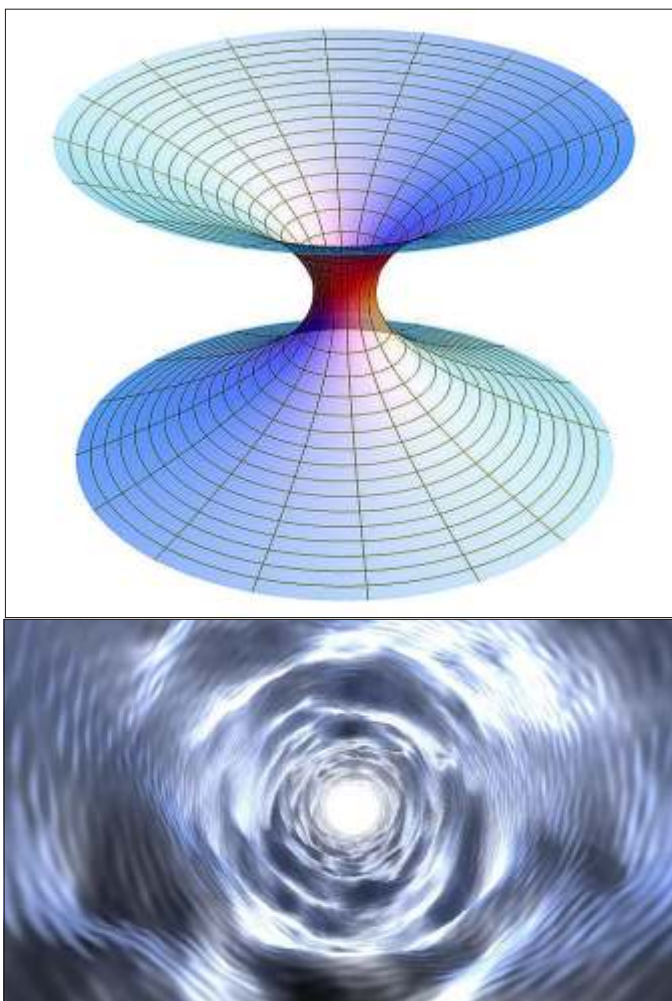
Terug- en vooruitblik

Buiten het blokuniversum gekomen kijkt de ziel terug op de bewandelde wereldlijn. De afgerolde speelfilm ligt op tafel en wordt volledig gezien. Dit is wat in de bde de terugblik – de levensfilm of het levenspanorama – wordt genoemd. Het voorbije leven – de beeldenreeks in het blokuniversum – wordt door de ziel overzien en beoordeeld. Op elke keuze wordt teruggeblikt. De gevolgen van elke keuze worden ingezien. Het effect ervan op anderen, op hun reis door het blokuniversum, wordt nu duidelijker dan dit tijdens de reis kon zijn. De beelden op de afgerolde speelfilm zijn niet meer te veranderen, er is alleen nog lering uit te trekken voor een volgend optreden.

Het zal geen verbazing wekken dat een vooruitblik op het eigen resterende leven of dat van anderen mogelijk is (ook in bredere zin kan de toekomst worden gezien) en dat over specifieke of onuitputtelijke kennis kan worden beschikt. Van buitenaf ziet de ziel immers het blokuniversum in zijn volledigheid. Niet alleen de eigen, ook andere wereldlijnen worden gezien en de illusie van verleden, heden en toekomst die optreedt bij het reizen door het blokuniversum is verdwenen. Wat in de toekomst zou liggen zijn nu naastliggende beeldjes van afgerolde speelfilms die op tafel liggen.

Tunnel, licht en landschap

Verondersteld wordt dat tussen werelden korte verbindingen mogelijk zijn, zogeheten wormgaten (wormholes). Zo'n wormgat heeft 'monden' in beide werelden met daartussen een 'tunnel'. (zie afbeeldingen op de volgende pagina)

Kosmologen houden het bestaan van werelden waar meer dimensies heersen en wormgaten die verbindingen tussen werelden leggen voor mogelijk en verschillende natuurkundigen hebben geopperd dat het wormgat identiek is aan de tunnel uit de bijna-doodervaring die naar een andere wereld leidt.

De vijfdimensionale ziel die op het vierdimensionale blokuniversum terugkijkt kiest nu voor het terugkeren naar de eigen sfeer via een wormgat, een tunnel. De vlucht of val door een tunnel, waarbij aan het einde het licht van de andere wereld – het thuis van de ziel – wenkt, eindigt bij het bereiken van die wereld. Een plaats van licht, kleuren, muziek en prachtige landschappen waarmee de ziel zich, thuisgekomen bij liefde, vertrouwen, begrip, kennis, wijsheid en goddelijke aanwezigheid, vanzelfsprekend vertrouwd voelt.

Grens, terugkeer en onuitspreekbaarheid

Als het haakje waarmee de vijfdimensionale ziel zich aan de stoffelijke wereld heeft verbonden te vroeg heeft losgelaten, de reis door de beelden op de wereldlijn nog niet af is, dan zal dit nu duidelijk worden. De ziel komt een grens – water, mist, muur, deur, berg, o.i.d. – tegen waardoor beseft wordt dat bij overschrijden geen terugkeer naar het vierdimensionale blokuniversum mogelijk is of een medeziel wijst hier op. Er is een vrije keuze tussen afmaken van wat werd onderbroken en onafgemaakt achterlaten.

De weg terug gaat gepaard met pijn over het te korte bezoek aan het thuis van de ziel en het vooruitzicht weer in de mist van een lagere dimensie te moeten treden. Wat bij de resterende reis door de stofbeelden mee wordt genomen is de

herinnering aan het vijfdimensionale thuis, het weten dat de reis moet worden afgemaakt en soms ook flarden van wat buiten het blokuniversum in het blokuniversum kon worden gezien. Dat binnen de beperkingen van vier dimensies niet naar buiten kan worden gebracht wat vijf dimensies betekenen is logisch. Het laat zich vergelijken met een Platlander die ‘Hoogland’ ervoer. Terug in zijn tweedimensionale wereld ‘hoogte’ begrijpen, omschrijven en aan mede-Platlanders overbrengen is onmogelijk, of hooguit beperkt mogelijk.

In het statische vierdimensionale blokuniversum leggen uit de vijfde dimensie afkomstige zielen dynamisch hun zelfgekozen paden door driedimensionale beelden op wereldlijnen af. Zo ervaren ze in de stof. Uittredingen en andere elementen uit bijna-doodervaringen treden op als de binding van de ziel met de stof verbreekt. Daarmee onderstrepen buitenlichamelijke ervaringen en bijna-doodervaringen het bestaan van de vijfde dimensie en de relatie daarvan met het blokuniversum.

Bespreking

Het bestaan van het blokuniversum maakt het noodzakelijk dat de ziel bestaat! In artikelen over het blokuniversum ben ik deze constatering niet, of niet voldoende duidelijk uitgesproken tegengekomen. Er wordt bijvoorbeeld op gewezen dat in het blokuniversum verleden, heden en toekomst niet bestaan, je dood bent terwijl je leeft en je leeft terwijl je dood bent, er een oerknal is maar die geen begin vormt omdat het blokuniversum in één keer – inclusief oerknal – ontstaan moet zijn. Dat het buiten de stof bestaan van de in de stof ervarende ziel het onontkoombare antwoord is op de vraag hoe in deze statische wereld dynamisch kan worden ervaren blijft echter onbesproken. Het afscheid nemen van het reductionistische materialisme zal velen huiverig maken.

Buitenlichamelijke ervaringen en bijna-doodervaringen – althans elementen daarvan – vinden hun verklaringen in het bestaan van de ziel en het blokuniversum. Ze zijn hier niet aan de orde, maar verwacht mag worden dat (een aantal) paranormale verschijnselen ook langs deze weg kunnen worden verklaard.

De negatieve bijna-doodervaring is niet besproken, ik zal dit nu kort doen. Bijna-doodervaringen met een negatieve inhoud wijzen m.i. op het terugkijken van de niet langer aan de eigen wereldlijn gebonden ziel op een nare vierdimensionale beeldenreeks die niets met die ziel te maken heeft. Er liggen meer afgerolde speelfilms op tafel dan de eigen speelfilm en er wordt toevallig een reeks beelden uit een horrorfilm opgepikt. Misschien komt er zelfs een ongewenste tijdelijke binding met zo’n beeldenreeks tot stand. Ervaringen waarbij men in de tunnel bleef hangen wijzen m.i. op een onvolledige ont koppeling van ziel en stof (de vierdimensionale wereld). Het lijkt er dus op dat bij negatieve bijna-doodervaringen (vooral) sprake is van een mismatch of een storing die inhoudelijk niets met de betreffende eraarder te maken heeft.

Conclusie

Einstein en Minkowski hebben de wereld duidelijk gemaakt dat tijd een dimensie is van de vierdimensionale ruimtetijd waarin geen differentiatie in verleden, heden en toekomst bestaat. Tijd pint de drie ruimtelijke dimensies vast binnen een statisch blokuniversum waarin alle gebeurtenissen gelijkwaardig zijn en tot in de kleinste details vastliggen in driedimensionale beelden.

In deze statische wereld, waarin tijd net zo min stroomt als lengte, breedte en hoogte stromen, ervaren wij toch dynamiek. Dit kan alleen als dat wat ervaart niet tot die wereld behoort, van buiten komt en zich door die wereld beweegt. Wat ervaart is wat we onze essentie kunnen noemen, onze ziel, die zijn thuis vindt (wel moet vinden) in de vijfde dimensie. De ziel stroomt door de beelden in het blokuniversum wat de illusie oproept zich in het 'nu' te bevinden en tijd te zien stromen. Wat gezien is (verleden) scheidt zich nu van wat gezien moet worden (toekomst).

De vraag of dit nu allemaal reëel is is snel beantwoord. De theorieën waar het blokuniversum op is gebaseerd worden al gedurende een eeuw keer op keer juist bevonden. Dit bevestigt de realiteit ervan. Het is daarom vreemd dat het reductionistische materialisme dat alle verschijnselen terug wil brengen tot oprispingen van de stof nog zoveel aanhang kent. Alsof Einstein, Minkowski en andere wetenschappers niet in de afgelopen eeuw definitief aan de onstoffelijke ziel haar rechtmatige plaats hebben teruggegeven. In deze werkelijkheid hebben verschijnselen als buitenlichamelijke ervaringen en bijna-doodervaringen hun natuurlijke plaats en is goed te begrijpen wanneer en waarom ze optreden.

Noten en literatuur

Opm.: Over Einstein, Minkowski, ruimtetijd, blokuniversum en de vijfde dimensie bestaat een zee aan literatuur. Geïnteresseerden doen er goed aan met deze steekwoorden (in Engelse vertaling) het internet te raadplegen.

- (1) (Zie ook: Heijden, Jim van der. *Het brein, middelaar of creator*. Terugkeer, 24e jg., Nr. 2
- (2) Internetpublicatie: Petkov, Vesselin. Philosophy Department, Concordia University, Montreal, Quebec. *Is There an Alternative to the Block Universe View?*
- (3) Internetpublicatie: Peterson, Daniel and Silberstein, Michael. Department of Philosophy, University of Michigan, Ann Arbor, MI resp. Department of Philosophy, Elizabethtown College, Elizabethtown, PA en Department of Philosophy, University of Maryland, College Park, MD. *Relativity of Simultaneity and Eternalism: In Defense of the Block Universe*
- (4) ((10) Heijden, Jim van der. *Het gelijk van Descartes – De herontdekking van de ziel*. Terugkeer 22e jg., Nr. 2 / Gamma 18e jg., Nr. 1
- (5) Heijden, Jim van der. *Onvergankelijk! – De bijna-doodervaring, venster op het licht van non-lokaal bewustzijn*. Elmar, 2008
- (6)(9) Mays, Robert G. en Mays, Suzanne B.. *The Phenomenology of the Self-Conscious Mind*. Journal of Near-Death Studies, 27(1)
- (7) Arnette, J. Kenneth. *The Theory of Essence, dln. 1, 2 en 3*, Journal of Near-Death Studies, 11(1), 14(2) en 18(2)
- (8) Jourdan, Jean-Pierre. *Near Death Experiences and the 5th Dimensional Spatio-Temporal Perspective*. Journal of Cosmology, 2011, Vol. 14

Jim van der Heijden maakte in zijn jeugd een bijna-doodervaring mee. Na zijn loopbaan als materiaalonderzoeker en research- en zakelijk manager, stortte hij zich op het in de wetenschap en de filosofie zoeken naar de elementen die ons dichterbij een verklaring voor dergelijke bijzondere bewustzijnservaringen kunnen brengen. Tijdens zijn zoektocht werd het hem duidelijk dat de gangbare materialistische wetenschap liever wegverklaart dan opheldert en desondanks toch de weg wijst naar de essentie die aan de materie voorafgaat.

* * *
*

Boekeninfo (3)

Yvonne van den Berg
De viool van mijn moeder
Autobiografische roman over een Nederlandse familie met een oorlogsverleden -- Sijthoff 2013

Over de oorlog zijn al veel boeken geschreven, en nog ieder jaar komen er nieuwe bij. Vaak belicht van de zijde van de slachtoffers, van Joden of van verzetsstrijders als hoofdpersonen. Maar minder bekend is de kant van de NSB, hoewel deze partij tijdens de oorlog zo'n 100.000 leden had. De kans was en is groot dat er in onze omgeving dus (achter)kleinkinderen zijn van mensen die in die tijd het gedachtegoed van de nationaal-

socialistische beweging steunden. Wat velen niet weten is dat kinderen en kleinkinderen van NSB-ers nog tientallen jaren na de oorlog last hadden van dit verleden.

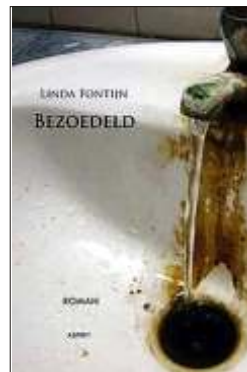
Yvonne van de Berg verwerkte haar ervaringen in de openhartige deze autobiografische roman.

In de wereld van de jonge Else is een loodzwaar geheim: haar moeder komt uit een NSB -gezin. Terwijl ze opgroeit, wordt de onuitsproken spanning tussen haar en haar moeder steeds groter. Else zoekt haar toevlucht in klassieke muziek en haar dwarsfluit. Dan vindt ze een oude, verwaarloosde viool op zolder. Die moet van haar moeder zijn, maar waarom speelt zij niet meer? Vele jaren later heeft Else pas de moed om het verleden van haar familie te onderzoeken. En pas wanneer haar moeder overleden is, vindt ze begrip en rust.

In haar mooi geschreven roman geeft Yvonne van den Berg antwoord op de vraag hoe het was om als kind te worden geconfronteerd met het verleden van je ouders en grootouders.

Ook geeft het aan zien hoe trauma's van de ene generatie op de andere overgedragen konden worden. Met op de achtergrond de verbindende en helende werking van muziek, die als een rode draad door het boek loopt.

Yvonne van den Berg (1955) studeerde aan het conservatorium dwarsfluit en piano, speelde in diverse ensembles en gaf ondermeer zelf les aan conservatoria. Later maakte zij carrière als beleidsmaker en organisator binnen de muziekwereld. Sinds 2000 is ze verantwoordelijk voor de programmering van de klassieke concerten in 'De Oosterpoort' in Groningen

Linda Fontijn: Bezoedeld
Aspekt 2013

'Bezoedeld' is een universeel verhaal over recht en onrecht. In een vlot geschreven stijl biedt het een indringende kijk op de thema's afgunst, liefde en wraak. Twee mannen, aan beide kanten van de wet, zijn druk bezig hun gelijk te halen, terwijl een vrouw onbedoeld hun levens overhoop gooit. Onmacht leidt in dit geval tot obsessie. Maar hoe ver ga je om je reputatie te redden?

Het gaat om een filmisch geschreven portret van twee mannen uit heel verschillende werelden en is een spannend driehoeksdrama rond de puinhopen van een hedendaagse, waargebeurde strafzaak. De een is een FIOD ambtenaar die de ander, een rijk geworden ondernemer, aanklaagt voor fraude. De ambtenaar is gesteld op zekerheid en de ander heeft het lef om grote risico's te nemen vanwege zijn geloof in de schijnbaar onbeperkte mogelijkheden. De fraudezaak wordt beschreven vanuit beide standpunten en vooral de reputatieschade die de ondernemer lijdt door de verdachtmakingen in de pers, wordt geloofwaardig beschreven. Ook de twijfel die de FIOD ambtenaar bekruipt over het saaie, overzichtelijk leven dat hij leidt en de obsessieve strijd van de ondernemer tegen de verdachtmakingen, vormen enerzijds een mooie tegenstelling en laten tegelijkertijd de strijd zien die beide voeren om hun privéleven intact te houden.

Met de thema's die het boek aan de orde komen kan ieder van ons te maken kan krijgen. Vandaar deze recensie.

* * *

Het grote verdoven van onze zintuigen

Luisteren naar de signalen en de dynamiek van je lichaam

Aat-Lambèrt de Kwant

Tijdens de voorbereiding van dit artikel, bladerde ik weer eens in het boek van Osho: 'Vrij Zijn in het hier & en nu' en mediteerde ook op de meditatie op de bijgeleverde cd 'Praten met je lichaam' (1). Osho: "Ik ga ervan uit dat het lichaam meer wijsheid bezit, dan de vorm die in jouw lichaam gekomen is." Wat Osho hier zegt sluit naadloos aan bij inzichten van levenstherapeut Michael Moorthaemer en van zangleraar en musicus Erik Guns.

Osho was in zijn tijd een van de eersten die sprak over de wijsheid van het lichaam en er zijn vele therapieën uit voortgekomen. Hij wees erop dat 'Body Mind Balancing' een proces dat is dat zich van nature voltrekt. Door overbelasting in werk- en privéomstandigheden wordt deze balans echter verstoord. Osho benadrukte de autonome intelligentie en wijsheid van het lichaam en wees op het belang om hiernaar te luisteren. En ook om onderscheid te maken tussen wat het lichaam ons vertelt, en wat ons 'verstand' daar vaak voor in de plaats zet. Osho onderstreepte het belang van het herstellen van het evenwicht tussen verstand en lichaam.

Een traumatisch verleden met alle 'freezing' verschijnselen als gevolg, zoals Peter A. Levine (ook geïnspireerd door Osho) beschrijft in zijn boek 'De tijger ontwaakt. Traumabehandeling met lichaamsgerichte therapie'. Levine omschrijft een trauma als een reactie op een levensbedreigende situatie. Trauma's kun je niet negeren. Het brein reageert met automatische reacties die leiden tot lichamelijke reacties. Bij alle dieren is deze reactie hetzelfde; de keus is beperkt tot vluchten, vechten of bevriezen. Alleen laten dieren het vervolgens los, wat bij mensen niet altijd goed lukt. Dit komt omdat mensen hun hogere hersenfuncties gebruiken om een verhaal van het gebeurde te maken. De traumatische gebeurtenis blijft vastzitten in het lichaam.

De zintuigen voorbij

Levenstherapeut Michael Moorthaemer krijgt in zijn praktijk veel te maken met mensen die voortdurend bezig zijn hun zintuigen te verdoven. "Als je vroeger freezing-situaties meemaakte en later in je leven ging drinken en roken om dat te verdoven, heeft jouw systeem nooit kunnen leren om te voelen. De weg terug is dus ook heel moeilijk. Mensen zijn voortdurend bezig om zintuigen te verdoven."

Moorthaemer is levenstherapeut en geeft lichaamsgerichte trauma therapie (2). Oorspronkelijk was hij werkzaam in de sport en studeerde ook aan de sportacademie. Later is hij in zijn eigen lichaamssysteem gaan zoeken waar er nog vragen lagen die om een antwoord vroegen en was daar onzeker over. Hij was niet tevreden met zijn manier van leven toen, was gejaagd en gestrest.

Door enkele ingrijpende ervaringen kwam hij erachter welke informatie zijn lichaam toen en ook op latere momenten gaf. Het waren triggers die hem deden besluiten naar de 'School of Life' te gaan, een opleidingsinstituut voor levenstherapeuten.

Na hier te zijn afgestudeerd is hij de 'Somatic Experience' opleiding tot lichaamsgerichte trauma therapeut gaan volgen. "Wat zij deden was je extra tools geven om te leren het lichaam aan te leren spreken. Bij de 'School of Life' lag het accent meer op coaching, psychotherapie en Lichtwerk zoals healing- en readingtechnieken. Bij de 'Somatic Experience' opleiding wordt meer gekeken naar de taal van het lichaam. Het lichaam als stembank."

Michael Moorthaemer maakt in zijn praktijk bij het werken met m.n. trauma's opmerkelijke dingen mee. Zo heeft hij mensen tijdens een sessie zwaar getraumatiseerd binnen zien komen en na een sessie met meer inzicht in hun situatie weer naar buiten zien gaan.

"Ik zie het als een soort transformatie die ze ondergingen. Het heeft te maken met de zintuigen; we zien, horen, proeven, ruiken en betasten... Maar de taal van trauma gaat voorbij deze taal van de zintuigen, ik denk dat het nog subtieler is, dat het aan de zintuigen voorbij gaat."

"Veel mensen zitten niet in hun lichaam, willen er ook niet inzitten. We zijn ook niet zo opgevoed, je moest je niet aanstellen, vooral niet voelen. Maar bij trauma ga je dat niet in je eentje redden want elk gevoel dat je voelt, geeft je het gevoel dat je doodgaat. Als het contact met lichaam is verstoord, kan het je grootste vijand worden in plaats van zoals het zou moeten zijn: je beste vriend!"

"Ik zeg niet dat je per se pijn moet voelen, maar als therapeut moet ik een weg vinden waardoor ik mensen kan laten zien dat er ook nog een middenweg is."

"Het lichaam heeft een sterk regenererend vermogen waardoor 'zieke' lichaamsdelen door een andere levenswijze en therapie weer kunnen herstellen."

Moorthaemer wijst erop dat het electromagnetisch veld van het hart veel groter is dan het electromagnetisch veld van de hersenen; het omvat een groter gebied waarin het dingen oppikt die we niet bedenken, niet kunnen waarnemen of zien. Zo zijn er metingen geweest van mensen die iets oppikten in hun omgeving die ze niet gezien of gehoord hadden, maar toen de meter uitsloeg, bleek dat het hart het had geregistreerd.

Moorthaemer is ook bezig met diverse retraites waarbij hij mensen wil terugbrengen naar wat hun verlangen is. "En je verlangen naleven is haast net zo erg als je lichaam willen voelen," zegt hij.

"Ik ben er dan ook heilig van overtuigd dat het verlangen zich ook in je lichaam manifesteert. Als je naast iemand zit die je wel of niet oké vindt, reageert het lichaam daarop. Dit gaat het over het voelen en het weer durven leven vanuit dit verlangen."

Klank en de dynamiek van het lichaam

Musicus en zangleraar Eric Guns houdt zich al lang met de aspecten van het lichaam bezig. Hij was altijd al geïnteresseerd in hoe alles in elkaar zit en had al in zijn jeugd lange en diepgaande gesprekken met zijn vader, die heel veel wist. Hij is

zichzelf gaan ontwikkelen op het gebied van klank, geluid en de verbinding met het leven, het universum waarin we leven. De eigenlijke reden voor deze belangstelling heeft te maken met een astma die zich bij hem manifesteerde.

“Ik moest een manier vinden om daarvan te herstellen. Ik voelde dingen in mijn lijf die niet goed aanvoelden en ging me afvragen wat daarvan de oorzaak was. Waarom worden we ziek? Ik ben dus informatie gaan verzamelen en omdat ik stemsessies geef, was die vooral gerelateerd aan de stem en gezond bewust-zijn”.

Guns is niet zomaar zangleraar; wie les neemt bij hem, komt op een dieper niveau terecht en merkt dat er ook een en ander gaat veranderen. “Zodra je in sessies met de stem aan de gang gaat, kom je ook bij de dynamiek van het lichaam en moet je wel met die achtergronden bezig zijn. Het wordt steeds duidelijker dat het lichaam een heilheid is in de zin van een hologram. Een stem reflecteert wat het lichaam op een bepaald moment voelt.”

“Je stem gaat over je innerlijke lichaamstaal, en hoe je het ook wendt of keert, zodra je gaat zingen, kom je daar al dan niet bewust terecht...We hebben er geen idee van wat er in ons lichaam gebeurt. In de hoeveelheid tijd die het kost om een keer met onze ogen knippen, vinden er in ons lichaam ontzagwekkend veel gebeurtenissen plaats; dat is geen bedacht proces, eerder een muzikaal sensorisch proces.”

“We hebben veel meer geluidreceptoren in ons lichaam dan alleen maar in onze oren. Onze huid bevat talloze geluidreceptoren, in ons gezicht, buik, de binnenkant van onze armen, de palmen van onze handen, benen, tot zelfs onze voetzolen. Op die plekken interpreteert onze huid de druk van geluidsgolven. Dat is heel interessant, want als we met iemand zitten te praten en er komen emoties boven zonder dat we weten waar die vandaan komen of dat we ons op een plek bevinden die ons ergens tegenstaat, is dit een van de redenen dat dit gebeurt. Het heeft ook te maken met de recente ontdekking dat onze oren ook geluid uitzenden. Het zijn emissies van geluid die we onbewust ontvangen waardoor we een bepaalde kleur van een situatie of de sfeer van iemand, haarfijn aanvoelen.”

Guns wijst op Sharry Edwards, die een manier heeft gevonden om een stemanalyse te maken en dat ook geschikt gemaakt heeft voor de PC, zodat het ook is te downloaden (4). “Zo kun je erachter komen dat er in je lichaam bepaalde stoffen ontbreken. Aan de hand van een grafiek kun je door middel van de stem vaststellen waar het in het lichaam ontbreekt aan bijvoorbeeld vitamines of mineralen. Maar je kunt er ook emotionele gegevens uit distilleren. Het is een exacte reflectie van de toestand van je lichaam op dat moment. Je staat daar nooit bij stil, maar dit kun je allemaal uit de stem halen.”

Guns wijst erop dat in de laatste honderd jaar er op het gebied van geluid en de raakvlakken met het gebied van de werking van het lichaam opzienbarende ontdekkingen zijn gedaan. Zo is het volgens hem een belangrijk gegeven dat geluid refereert aan vorm en rangschikking op microniveau. Er is een opmerkelijke overeenkomst tussen de octaven en boventonen in muziek en de verhoudingen binnen het electro-magnetische spectrum van ons eigen systeem.

“Klank is in feite dynamische meditatie die ons doet landen in ons lichaam. Klankenergie wordt geabsorbeerd door ons lichaam, waarna de energie gedistribueerd wordt door

middel van onze zenuwbanen, onze bloedsomloop, endocriene klieren en ruggengraat.

De nervus vagus, onze auditieve zenuwstreng, de tiende van de twaalf zenuwstrengen, heeft een verbinding met bijna alle organen in ons lichaam en daardoor ondervinden we een compleet effect van geluid op ons lichaam en onze mind.”

Door met stemgeluid bezig te zijn kwam Guns tot de conclusie dat we als het ware één klankcentrum zijn, waarmee de werking van ons lichaam bevestigd wordt en wat we vroeger al de wijsheid van het lichaam noemden.

Noten

- 1- ‘Vrij Zijn in het hier & nu’, met meditatie cd ‘Praten met je lichaam’, Osho Publicaties 2012.
- 2- Meer informatie over Michael Moorthaemer is te vinden op de website: ‘www.michaelmoorthaemer.com’.
- 3- Meer informatie over Eric Guns is te vinden op ‘www.zangles-stemcoaching.nl’.
- 4- Meer informatie over het werk van Sharry Edwards is te vinden op ‘www.soundhealthoptions.com’.

Opmerking: Dit artikel is ingekort door de redactie.

* * *

De Bhagavad Gita - boek 1

*Wandkleed vervaardigd door
Madelon De La Rive Box*

Jonathan Black: De Heilige Geschiedenis

Hoe engelen, mystici en andere bovenaardse wezens onze wereld gestalte gaven

Voorwoord

De verhalen die in dit boek zijn bijeengebracht en opeenvolgend worden verteld, vormen tezamen een soort van volksgeschiedenis van de wereld. Maar meer nog dan dat zijn ze op verschillende niveaus werkzaam. Ze maken deel uit van een mystieke traditie.

In veel verhalen worden dramatische gebeurtenissen beschreven die zich niet in de stoffelijke wereld, maar in het rijk der goden, engelen en andere spirituele wezens afspelen. In veel verhalen worden mensen gevolgd die onverwacht te maken krijgen met goden en engelen, reizigers tussen de werelden die doorschieten naar alternatieve werkelijkheden. Deze verhalen maken wellicht inzichtelijk hoe het voelt wanneer het spirituele rijk inbreekt in de dagelijkse gang van zaken, wanneer spirituele wezens doorkomen, wanneer we plotseling een aanwezigheid voelen of wanneer we, misschien onopzettelijk, een wereld betreden die anders is, die ondersteboven is en binnenstebuiten.

Veel van deze verhalen sluimerden lang in het collectieve geheugen, maar kunnen ook vandaag de dag ons bloed nog sneller doen stromen, omdat ze staan voor grote veranderingen in de spirituele evolutie – of, in moderne termen, keerpunten in de evolutie van het bewustzijn.

Volgens de mystieke traditie is deze evolutie het ontvouwen van een goddelijk plan. Grote spirituele wezens leiden ons van tijdperk tot tijdperk, gefaseerd, lokken ons uit de tent en helpen ons evolueren. Als we vechten, als we liefhebben, als we tot het uiterste worden beproefd en een soort van overwinning ervaren in een soort van nederlaag, volgen we in de voetsporen van de goden en de engelen, volgen we betekenisvolle gedragspatronen die zij voor ons hebben uitgestippeld.

Maar net als met alle mystieke zaken, is deze geschiedenis niet simpelweg lineair. Omdat tijd in de spirituele werelden niet op dezelfde wijze werkt, kan er sprake zijn van historische gebeurtenissen die in zekere zin nog steeds plaatsvinden. Gebeurtenissen in de wereldgeschiedenis kunnen ook kort worden samengevat in al onze individuele levens, waardoor ieder van ons een ballingschap in de woestijn door moet maken en op zoektocht gaat naar de heilige graal. (...).

Deze verhalen zijn, in de vorm waarin ze tot ons zijn gekomen, bedoeld om wijsheid in zich te dragen. Het zijn 'leerverhalen', bedoeld om in te werken op wat we tegenwoordig een onbewust niveau noemen, maar ze zijn ook bedoeld ons te helpen bewuster te worden van de vormen en mystieke patronen in ons leven. Ik durf te beweren dat dit een van de redenen is waarom verhalen belangrijk zijn. Verhalen, wil ik maar zeggen, hebben de neiging om de immanentie, de innerlijke aanwezigheid, van het goddelijke in de menselijke ervaring te laten zien. (...).

Geen groots verhaal is louter fantasie, en evenmin is fantasie dat.

Deze verhalen zijn chronologisch geordend. In de eerste hoofdstukken vertel ik de grote verhalen over het begin van de mens, om te laten zien hoe de fundamenten van de menselijke conditie tijdperk na tijdperk, gefaseerd, gelegd werden.

Goddelijke inmenging en intelligente interactie met spirituele wezens, spirituele begeleiding, spirituele beproevingen – dit alles staat niet ter discussie in deze vroege verhalen en is er groots in beschreven. De vertellers van deze mythische verhalen waren niet geïnteresseerd in de stoffelijke wereld op de manier waarop wij er sinds de wetenschappelijke revolutie geïnteresseerd in zijn geraakt. Voor hen was het wonder, het grote wonder, niet zozeer de schoonheid en complexiteit van de uiterlijke wereld als wel de schoonheid en complexiteit van de innerlijke wereld, die van de subjectieve ervaring. Die verklaarden waarom we de wereld ervaren zoals we dat doen.

(...) Verderop in het boek zullen we zien dat er dankzij Mozes een passie voor rechtvaardigheid als een machtige rivier door ons heen stroomt. Vanwege de Boeddha kunnen we medeleven voelen voor alle levende wezens, en vanwege alle grote mystici van Arabië hebben we de gelukzaligheid leren kennen van het verliefd worden.

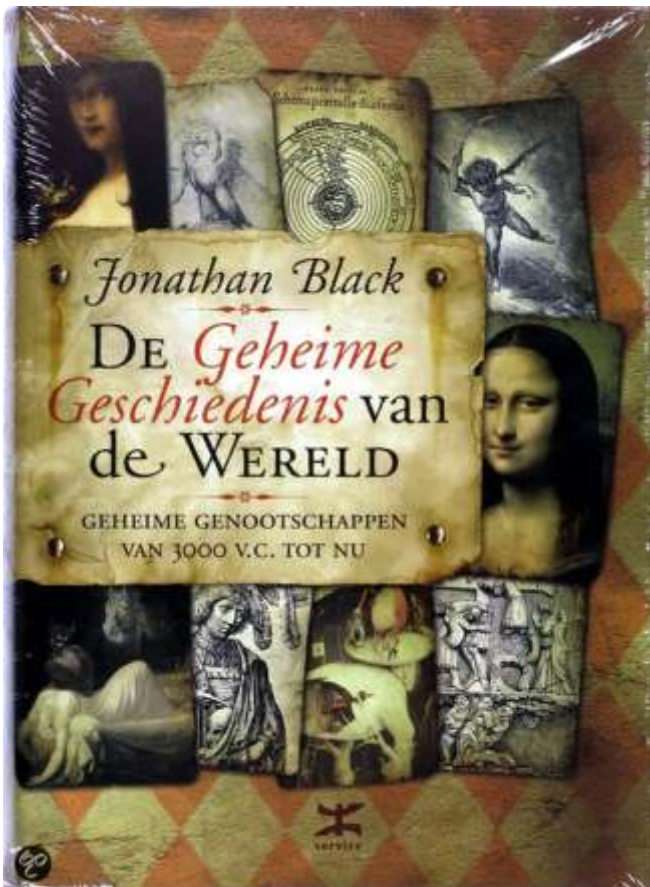
Het verhaal van de middeleeuwse grondleggers van de hatha yoga is verbonden met het verhaal van Christian Rosenkreuz en de introductie van de leringen betreffende de chakra's in de stroom van het westerse mystieke denken. We zullen zien dat een van de twee grote denkers over spiritualiteit in de moderne tijd, Carl Gustav Jung, adviezen kreeg van een onbelichaamde geest, net zoals Socrates van zijn demon. De andere grote onderzoeker van het spirituele in de moderne tijd, Rudolf Steiner, deed verslag van de reis van een geest na de dood.

(...) Ik beschouw het als vanzelfsprekend dat, zoals Ibn Arabi – een soefi-mysticus en lichtend voorbeeld in dit boek – al zei: 'Geen enkele religie kan de werkelijkheid van God volledig tot uitdrukking brengen.' Door heel het boek kijk ik naar het werk en de leringen van scholen als die van de kabbalisten, de soefi's, hermetische scholen, die van de rozenkruisers, de vrijmetselaars, theosofische en antroposofische scholen, en ook naar het werk van individuele mystici als Plato, Plotinus, Paracelsus, Christian Rosenkreuz, Jakob Böhme, Rudolf Steiner en Lorna Byrne, waarbij ik me de vraag stel of hun beweringen over de wijsheid uit de oudheid ons kunnen helpen een taal te vinden om er in moderne bewoordingen over te kunnen praten.

Ook kijk ik naar het werk van de grote verhalenvertellers van de moderne tijd, schrijvers die zich afvragen of er een mystieke dimensie is aan onze levens, of de wereld doordeesemd is van betekenis die wij er niet hebben ingelegd, of we echt betrokken zijn in interacties met onbelichaamde intelligentie. In dit tijdperk van wetenschappelijk materialisme is dit wellicht de grote filosofische vraag, en schrijvers, van Dostojevski en George Eliot tot David Foster Wallace, hebben gezocht naar mysterieuze patronen, mystieke trances en andersoortige invloeden, en niet zozeer in de epische levens van helden, maar in het gewone dagelijkse leven.

Dit boek heb ik deels geschreven om een buitensporige vraag te kunnen stellen: Wat nu als de beweringen van de wereldreligies waar zijn? Hoe zou de geschiedenis er dan uitzien? Is het mogelijk om een creatonistische beschrijving te geven van de schepping die niet onmiddellijk door geleerden wordt afgedaan als absurd?

(...) Natuurlijk is het niet mogelijk om deze buitengewone gebeurtenissen wetenschappelijk te bewijzen, maar wanneer je ze met elkaar verweeft om tot een historische vertelling te komen, zou er dan een samenhangend verslag van de wereld tevoorschijn komen dat zich kan

meten met de conventionele, wetenschappelijk verantwoorde verhandelingen? Kan er een betekenisvolle geschiedenis gedestilleerd worden uit de verhalen over de tussenkomst van engelen, mystieke visioenen en paranormale ervaringen, uit het puin dat door conventionele geschiedschrijvers wordt genegeerd?

(...) De Heilige Geschiedenis levert bewijs van ervaringen uit de eerste hand van het bovenaardse door de eeuwen heen, en ik kan wel zeggen dat alleen al de hoeveelheid maar ook de samenhang van de getuigenissen opmerkelijk is.

We leven op het snijpunt van twee vlakken, een mentaal vlak en een fysiek vlak, en we kunnen van het ene naar het andere overspringen. Beide vlakken strekken zich uit tot in de verte en doen ons onszelf afvragen waar we vandaan komen en waar we naar onderweg zijn.

Filosofen uit alle tijden hebben zich afgevraagd welk vlak er het eerst was en welk betrouwbaarder is of beter te doorgronden. (...).

Geloven dat geest eerst kwam en in zekere zin echter is, is de religieuze of spirituele kijk op het leven, en is wat vrijwel iedereen het grootste deel van de geschiedenis geloofde. Geloven dat de materie eerst kwam is het materialistische en atheïstische standpunt.

(...) De filosofische term voor het 'de geest kwam eerst'-standpunt is idealisme. Het is wat verwarrend, want buiten de academische wereld wordt deze term vaker gebruikt voor de jacht op hoge idealen, terwijl filosofiestudenten haar beschouwen als een curieuze kennistheorie waar niemand meer echt in gelooft en die voor het laatst serieus verdedigd werd in de achttiende eeuw, door bisschop Berkeley.

Het grootste deel van de geschiedenis was het idealisme echter een kosmologie en een alomvattende, oprechte levensfilosofie. De meeste mensen ervoeren de wereld op een wijze die ermee samenhang – wat we 'volks idealisme' zouden kunnen noemen. De meesten geloofden dat er 'in den beginne' sprake was van een grote, kosmische geest – 'God' in de westerse tradities. Ze meenden ook dat deze kosmische geest het heelal in antwoord op hun gebeden en diepste hoop en vrees kon herschikken, hen begeleiding bood en hen beloofde of strafte voor hun daden. Soms ervoeren ze een spirituele aanwezigheid en soms iets wat we nu collectieve hallucinaties zouden noemen.

De intellectuele elite van vandaag, die zich vierkant achter het wetenschappelijk materialisme schaaft, heeft de neiging om lacherig te doen over mystieke en spirituele ervaringen, om ze af te doen als flauwekul. Liever dan enige serieuze poging om zich te verdiepen in de gegevens met betrekking tot spirituele ervaringen doen atheïsten alsof het een uitgemaakte zaak is. Maar we hoeven niet noodzakelijkerwijs te accepteren dat er geen doorslaggevend bewijs is voor wat er 'in den beginne' gebeurde – dat er feitelijk geen enkel bewijs voor is. Er bestaan ook slechts minieme flinterdunne bewijzen voor de oerknal en al helemaal geen bewijs voor wat zich daarvoor afspeelde. Als het gaat om het begin van de schepping hebben gelovigen noch atheïsten een poot om op te staan. Enorme bouwwerken van speculatie staan te balanceren op speldenpuntjes bewijs. (...)

Zijn er, nu wetenschappelijk bewijs schaars is, andere bronnen van kennis om uit te putten?

Het woord mystiek komt van *mystae*, uit het oude Griekenland, waar bepaalde individuen werden uitverkoren om ingewijd te worden in genootschappen die mysteriescholen genoemd worden en die verbonden waren met de grote, openbare tempels. Iedereen wist van het bestaan van deze scholen, maar slechts enkelingen hadden het voorrecht om te ontdekken wat er werd onderwezen. In deze hoogst geheimzinnige oorden werden de *mystae* onderwezen en uitgevoerd door een reeks extreme beproevingen die lange perioden van vasten en zintuiglijke ontberingen, spirituele oefeningen en wellicht ook verdovende middelen behelsden. (...)

We zullen later zien dat de esoterische kennis die de ingewijden opdeden, in de basis een praktische kennis was van de manipulatie van de materie door de menselijke geest, die begon met de menselijke fysiologie. (...) Ze konden profeten worden of genezers, of andere buitengewone gaven tentoonspreiden. Ze konden nieuwe ideeën voortbrengen in de kunst, de filosofie en de wetenschappen. Ze kenden de spirituele algoritmes waarmee de kosmische geest de wereld om ons heen vormgeeft. We zullen nog zien dat ze dit soms met wiskundige precisie wisten. Veel van de grootste Grieken en Romeinen, waaronder Socrates, Plato, Aischylos, Pindaros, Ovidius, Vergilius, Seneca en Cicero waren ingewijden in deze scholen.

Zowel toen als nu bewerkstelligden deze inwijdingstechnieken bij sommige mystici andere zijnsstaten, en andere manieren van weten die ermee gepaard gaan, terwijl andere mystici simpelweg geboren werden met dit vermogen. (...) Door te putten uit de wijsheid van mysti-

ci door de eeuwen heen, waaronder Ibn Arabi, Hildegard von Bingen, Rudolf Steiner en de opmerkelijke moderne mystica Lorna Byrne, heb ik geprobeerd duidelijk te maken wat spirituele wezens bedoelen met hun interventies in de levens van mensen.

Dit boek is een visionaire geschiedenis, en zoals ik al zei: ik kan niets hard maken. Dat zou onmogelijk zijn. Maar het fascineert me al heel lang dat op het niveau van de spirituele en mystieke ervaring alle grote religieuze tradities samenvallen. De ervaringen van een yogi in de bossen van India, een derwisj in de Arabische woestijn en Lorna Byrne in een buitenwijk van Dublin vertonen opmerkelijk veel overeenkomsten. Soefi-mystici spreken over een anderwereld, een plek met een objectieve werkelijkheid die je via de verbeelding kunt betreden. Mensen gaan die werkelijkheid binnen door poorten in vele verschillende delen van de wereld, en komen toch op dezelfde plek samen en ontmoeten dezelfde spirituele wezens.

Aan het eind van het boek wil ik komen met wat ik 'het argument vanuit de onmiddellijke persoonlijke beleving' noem: indien het zo is dat het universum is geschapen door een kosmische geest, dan zou onze gewaarwording ervan heel anders moeten zijn dan wanneer het allemaal toevallig zo gegaan is.

Hoe dienen we onze ervaring te beoordelen, hoe kunnen we hem in dit licht beproeven? Bewijzen ten faveure van een kosmische geest zullen al gauw in de categorie van het mystieke vallen. Maar we vinden het moeilijk om in abstracties te spreken over mystieke ervaringen. Afgezien van enkele nauwelijks bekende mystici hebben slechts weinigen geprobeerd dit te doen, met als gevolg dat we geen taal tot onze beschikking hebben om de ervaring te beschrijven. En omdat we het moeilijk vinden om te praten – of te denken – over mystieke ervaringen, is de kans groot dat we het niet eens merken als we een mystieke ervaring hebben.

George Eliot schreef over dit onvermogen tot herkennen: 'De gouden ogenblikken in de loop van het leven haasten zich aan ons voorbij en we zien niets dan zand; de engelen komen ons opzoeken en dat weten we pas als ze alweer weg zijn.'

Dus hoe kunnen we, bij gebrek aan een conceptueel kader, dergelijke ervaringen – en de vragen over leven en lot – beschouwen? Stel je eens voor dat verhalen er een arena voor zouden kunnen zijn...

(...) Zonder een eerder bestaande kosmische geest om er betekenis aan te geven, kan het heelal, het leven zelf, per definitie geen enkele intrinsieke betekenis hebben – enkel de tijdelijke, gedeeltelijke betekenis die we erop verkiezen te projecteren. Zonder een eerder bestaande kosmische geest, heeft besef van het noodlot geen enkele zin.

En toch hebben veel mensen ingevingen van een hogere en absolute orde. De wereld is tegen ons; we hebben pech; we ontspringen de dans maar worden op een ander moment toch beproefd; we hebben voorgevoelens; toevallige samenlopen van omstandigheden; dromen die ons iets proberen duidelijk te maken; we weten plotseling met volstrekte zekerheid wat iemand anders denkt; we voelen ons speciaal verbonden met mensen die we ontmoeten; we ervaren soms een moment waarvan we weten dat alles in ons leven daarvoor bedoeld was; we worden verliefd en weten zeker dat het onontkoombaar is...

Verhalen over bovenaardse patronen en mystieke sporen kunnen ons gevoelig maken voor dergelijke patronen in onze eigen belevingen. Ze moedigen ons aan alert te zijn op complexe, subtiele, innerlijke gebeurtenissen die, indien het idealisme een juist beeld schetst van de wereld, tegelijkertijd ervaringen zijn van de innerlijke werkingen van de wereld en bewijs van de enorme krachten die samenwerken om de wereld te scheppen, te onderhouden en voort te bewegen. De verhalen in dit boek zijn gekozen om zulke patronen zichtbaar te maken.

Wanneer we verhalen lezen, betreden we een mysterieuze plek vol van paradoxen en raadsels en puzzels, en we kunnen maar beter beseffen dat het leven ook zo is. Het fictieve opent zich voor onze eigen diepten en de diepten van de wereld waarin we leven. Het kan ons een wereld laten zien die doordeesemd is van intelligente energie, een wereld die met ons wil communiceren...

Ik hoop dat je van deze verhalen zult genieten en ze zult lezen in de geest waarin ze bedoeld zijn.

Noot: dit voorwoord wordt gepubliceerd met toestemming van uitgeverij Servire, maar is wel ingekort door de redactie.

* * *

De Verrijzenis zelf ervaren

*Het spirituele inzicht van de ongelovige Thomas
Ojas Th. de Ronde*

Is het verwonderlijk dat je in een christelijke brontekst zoals het Thomasevangelie niets vindt over de verzoeningsdood van Jezus aan het kruis of over zijn fysieke opstanding? Niet echt. De eerste volgelingen van Jezus – zoals de ‘Thomaschristenen’ – hadden nog geen weet van de theologische trits zonde, boete en verlossing door Jezus’ kruisdood. Zij waren ook niet geïnteresseerd in de vraag of Jezus na zijn dood fysiek aan zijn leerlingen verschenen was. Hun inspiratie vonden ze in de krachtige uitspraken van de Wijsheidsleraar Jezus en in enkele helende rituelen die deze Mystagoog hen had nagelaten en waarvan zij de verborgen betekenissen kenden. Zo kwamen zij in contact met hun diepste wezen en leefden zij, zoals Jezus de Christus, in eenheid met hun Christusnaam. Voor hen was het niet een kwestie van geloven, maar van ervaren, zien, vol vreugde en verwondering over wat het leven hen te zeggen had. Dit was hun ‘verrijzenis’.

In het Midden-Oosten, India en China stonden de christenen die deze traditie volgen, de Thomaschristenen, lange tijd in hoog aanzien. In het Westen werden deze christenen echter al snel als volgelingen van de ‘ongelovige Thomas’ beschouwd en als ‘kettlers’ afgeschreven. Nu we onze aarde echter steeds meer als een ‘global village’ beleven, is het goed deze fatale splitsing in de grote christelijke familie opnieuw tegen het licht te houden. We gaan dat in dit artikel doen. Met verrassende resultaten.

De zienswijze van Thomas

Onder de eerste discipelen van Jezus nam Thomas een aparte plaats in. De canonieke evangeliën vertellen dat hij een van de apostelen was, en de bijnaam ‘didymos’ (tweeling) had. Dit omdat hij de pijn van het afgescheiden ‘persoonlijke ik’ tegenover ‘God’ had ervaren en van Jezus geleerd had dat dit afgescheiden ik een illusie was. Jezus had hem geleerd deze gespletenheid op te heffen door ‘van twee één te maken’.

Sindsdien predikte Thomas dat wij mensen van dezelfde natuur zijn als God. Wij mensen zijn allen kinderen van God, bewaren in ons hart de ‘godsvonk’ als stralen van de Ene Zon. Om het in de gnostische termen van het Thomasevangelie uit te drukken: wij worden door emanatie⁽¹⁾ elk moment uit het Goddelijk Licht geboren.

Helaas vergeten we dit voortdurend door de conditioneringen van de opvoeding en de druk en stress van het dagelijkse leven. Daardoor zijn wij het zicht op wie we werkelijk zijn kwijtgeraakt. Het gepieker, verdriet en de frustratie om wat ons dagelijks overkomt werkt als een grijs wolkendek dat het zicht op het heldere Licht belemmert. Maar door de woorden van Jezus in te nemen en op te gaan in de helende rituelen die Jezus heeft nagelaten, kan de innerlijke ‘godsvonk’ weer ervaren en de eenheid met God hersteld worden. Dat is de verrijzenis waarvan het script in ieder leven aanwezig is en waarvan Thomas in zijn evangelie de unieke getuige is.

De ‘held’ in ons

Thomas sluit hiermee aan op de belevingswereld van de spirituele zoekers uit het begin van onze jaartelling. Hun spirituele zoektocht in mysteriegodsdiensten werd door symbolen en heilige rituelen begeleid. De bekende psychiater Carl Gustav Jung heeft hier veel onderzoek naar gedaan. In zijn boek ‘De mens en zijn symbolen’⁽²⁾ legt hij de diepe betekenis van symbolen voor het onderbewuste van de mens bloot. En ook beschrijft hij hoe deze soms tot ‘universele archetypen’, tot ‘geïdealiseerde oermodellen’, konden uitgroeien.

Een van de bekendste archetypen is ‘de held’. In onze tijd kennen we die in veel vormen, maar ook in de tijd van Thomas was het archetype van de held alom bekend en werden heldendaden in verschillende rituelen en mythen gevierd. De held had verschillende namen, maar de bekendste zijn de rituelen en mythen van Osiris of Dionysos.

De van oorsprong Egyptische Osiris of Griekse Dionysos is de held en de verlosser van de mensheid en de mythen die erover verteld worden klinken ons nog bekend in de oren. Deze mythe kent immers veel parallellen met het leven van Jezus, zoals we dat uit de canonieke evangeliën en de christelijke traditie kennen. Deze held wordt immers ook op de donkerste dag van het jaar geboren uit een maagd in een grot, waar hij gevonden wordt door herders en wordt bezocht door wijzen uit het Oosten. Hij verandert op een bruiloft water in wijn, geneest zieken, drijft demonen uit en doet wonderen. Hij wordt voor de ogen van zijn leerlingen verheerlijkt (transfiguratie), berijdt een ezel om zijn intocht te doen in een bijzondere stad en celebreert daar een bijzondere maaltijd. Hij wordt verraden en ter dood gebracht. Hij sterft een gruwelijke dood, daalt af in de hel en staat op de derde dag op uit de dood. Hij vaart ten hemel en zit voortaan aan Gods rechterhand als goddelijke rechter.

Geen biografische interesse

Hebben we hier te maken met parallellen in de biografie van Jezus? Wel met parallellen, maar niet met een biografie. Want in de tijd van Jezus en Thomas leefde men in het besef dat het hier niet ging om non-fictie biografie van een grote held, maar om symbolische verwijzingen naar de eigen ‘godsvonk’. In de rituelen van deze mysteriegodsdiensten beleefden de deelnemers, in de spiegel van een mythe, op symbolische wijze een diepte in zichzelf die op rationele wijze niet gekend kon worden.

Alleen een mythe, ritueel beleefd, kan deze diepte openbaren. Hoe? Joseph Campbell beschrijft dit op unieke en vakkundige wijze in zijn beroemde boek ‘*The Hero with a Thousand Faces*’. Over het symbolisch beleven schrijft hij daarin: ‘Een symbool, een mythisch symbool, verwijst niet naar iets dat op een rationele manier wordt gekend of gekend kan worden. Het verwijst naar de spirituele kracht die in het leven werkzaam is en alleen wordt gekend via zijn gevolgen.’⁽³⁾

Het is niet verwonderlijk dat de leerlingen die in Jezus hun inspirerende held zagen en ‘christen’ werden ook op deze manier Jezus tot een mythisch symbool maakten. En dat zij natuurlijk het mythisch en legendarische karakter van dit symbool ook heel goed begrepen.

Een visionaire en mystieke kunstenaar als de Russische Kazimir Malevich moet dat ook zo begrepen hebben. In een periode van diepe crisis zocht hij raakvlakken met de symboliek van de Russische Orthodoxe kerk en schilderde hij het symbolische schilderij 'Rood Kruis op Zwarte Cirkel'. Hij wilde hiermee, zoals hij zelf zei, een krachtige en inspirerende 'suprematische', kosmische taal spreken.⁽⁴⁾

Malevich – Rood Kruis op Zwarte Cirkel

De symboliek van het paradijs

Naast het symbool van de 'held die de dood overwint' komt ook de 'symboliek van het paradijs' vaak bij Thomas voor. Dit symbool heeft een sacramentele waarde. We zien dat als we logion 19 op ons laten inwerken. Jezus zegt daar: 'Als jullie mijn leerlingen worden en naar mijn woorden luisteren, zullen deze stenen je dienen. Want er zijn vijf bomen voor jullie in het paradijs die onveranderd blijven, zomer en winter, en waarvan de bladeren niet afvallen. Wie deze leert kennen zal de dood niet smaken.'

Jezus belooft de weg terug naar het paradijs. Wat betekenen daarbij deze bomen 'die onveranderd blijven'? In de oude tijden waren bomen vaak vol wonderlijke wijsheid en energie. Uit de paradijsverhalen kennen we twee bijzondere bomen. Een er van was 'de boom van kennis van goed en kwaad' en de andere 'de boom des levens'. Belangrijk voor ons leven, maar Jahweh had de mens verboden van de boom van kennis van goed en kwaad te eten. Volgens het verhaal van Genesis mocht immers alleen Jahweh over goed en kwaad beslissen. Toen de mens daar toch van gegeten had, werd hij uit het paradijs verjaagd. En het argument van Jahweh was: 'Nu de mens in kennis van goed en kwaad als een van Ons is geworden, wil ik voorkomen dat hij nog plukt van de boom des Levens; door daarvan te eten zou hij eeuwig blijven leven.' (Genesis 3:22)

Geen wonder dat voor gnostici, voor wie 'gnosis/kennis' de unieke manier was om de eigen wezenlijke aard te ontdekken, deze Jahweh een duistere figuur was. De rol die Jezus vervulde was om hier weer licht in te brengen. Hij deed dat in logion 19 door de belofte van het paradijs, waar zijn leerlingen vijf bomen vinden die eeuwigheidswaarde hebben.

Vijf bomen, vijf rituelen

Waarom vijf bomen? We vinden een antwoord in het Evangelie van Filippus dat ook in Syrië is geschreven en in de bibliotheek van Nag Hammadi naast dat van Thomas gevonden werd. En dat is niet toevallig. Filippus vertegenwoordigt eenzelfde oerchristelijke traditie als Thomas. Ook hij ziet de verrijzenis als een gebeuren dat in iedere leerling van Jezus plaats kan vinden. Zo zegt hij onomwonden in zijn Evangelie: 'Wij moeten ons de opstanding verwerven in de tijd dat we nog in deze wereld zijn.'⁽⁵⁾

Daarbij geeft hij ook aan hoe dit in deze wereld kan gebeuren. Vijf rituelen zijn daarvoor behulpzaam. In de code van Thomas spreekt Jezus in code over de 'vijf bomen in het paradijs'. In het evangelie van Filippus spreekt Jezus meer onomwonden over vijf belangwekkende rituelen: doopsel, zalving, eucharistie, verlossing en bruidsvertrek. Hoe zijn die te verstaan?

Volgens de traditionele kerkelijke leer kunnen wij die alleen maar verstaan in het geloofskader van zonde, boete en de verzoeningsdood door Jezus. Volgens deze leer wordt in het doopsel de mens gereinigd van de erfzonde en zijn in de eucharistie brood en wijn symbool van (of voor rooms-katholieken zelfs wezensgelijk aan) het lichaam en bloed van Jezus dat in de kruisdood geofferd werd als plaatsvervangende boetedoening voor de zonden van de mens.

Maar de gnostische christenen waren nog niet bekend met deze verzoeningsleer die pas in de tweede en derde eeuw CE tot ontwikkeling kwam. De gnostische christenen beleefden er nog de oorspronkelijke bedoeling van: unieke stappen op het spirituele pad.

Wat betekent dan het doopsel? Bram Moerland schrijft hierover: 'Voor de gnostici is het doopsel de onderdompeling in het 'levenswater' als symbool van 'de bron'. Het persoonlijke bewustzijn van de mens wordt symbolisch verbonden met de stroom van het Zijn, met het nooit eindigend scheppingsproces van de werkelijkheid, met de transpersoonlijke Christusnatuur in hemzelf.'⁽⁶⁾

En de 'zalving'? De symbolische kroning tot Christus. Het woord 'Christus' betekent immers gezalfde en staat in de joodse wereld gelijk met koning.

En wat de 'eucharistie' betreft: de oorspronkelijke betekenis van het eten van brood en wijn is niet verzoening maar eenwording. Door het lichaam en bloed van Christus te eten, als ritueel, wordt je één met Christus, word je zelf een Christus.

En het ritueel van 'verlossing'? De gnostische verlossing bestaat uit bevrijding van de mens uit morele slavernij. De gnostische mens wordt innerlijk koning en hervindt de eigen authentieke morele verantwoordelijkheid. Hij eet, nu zonder schuldgevoel of straf, in vrijheid van de 'boom van kennis van goed en kwaad'.

Het ritueel van het 'bruidsvertrek'? Het is de vereniging van je tijdgebonden persoonlijkheid met het tijdloze en transpersoonlijke Christusbewustzijn. Dit hervinden van je wezenlijke natuur is een ervaring van volmaakte eenheid, uitgedrukt in het beeld van de mystieke bruiloft. Het is het overstijgen van de tijdelijke vorm waardoor je de dood niet meer zult smaken. Het is de waarachtige verrijzenis die voor ieder is weggelegd.

Conflict met de leerlingen van Johannes

De groep christenen die deze zienswijze van Thomas onderschreven werden in de oudheid 'oudchristenen' genoemd, omdat zij als oorspronkelijke christenen te boek staan. Zij leefden in het huidige Syrië, waarheen Thomas al snel na de dood van Jezus was uitgeweken.

Daar kregen zij het echter moeilijk met de leerlingen van de apostel Johannes. Wij weten dit omdat een van die leerlingen, op het einde van de eerste eeuw, het Evangelie van Johannes schreef, waarin op verschillende punten stelling wordt genomen tegen de Thomas-christenen.

De schrijver van het canonieke evangelie van Johannes probeert een andere toon aan te slaan. Hij poogt esoterische mythen tot historische gebeurtenissen om te toveren, hij verhardt daar-

toe symbolische waarheden tot exoterische gebeurtenissen. De ‘opstanding van Jezus uit de doden’ is niet meer een verwijzing naar de dood van het eigen ego en de eenwording met het Eeuwig Goddelijke. Het moet een hard feit worden.

Hoe maak je dat duidelijk? Hoe vertel je dat? Door te vertellen dat de apostelen Jezus na zijn dood fysiek konden betasten. Sterker kon het niet beschreven worden. Maar wat dan te doen met de Thomaschristenen die vast wilden houden aan de symbolische betekenis van de ‘opstanding uit de dood’ voor iedere mens? Door te vertellen dat Thomas door Jezus zelf over dit ongelof van hem berispt werd.

Daarom lezen wij nu nog in hoofdstuk 20 van het evangelie dat aan Johannes wordt toegeschreven hoe Jezus fysiek aan de leerlingen verschijnt zonder dat Thomas er bij is. Als een week later Jezus weer verschijnt en Thomas er wel bij is, krijgt hij een berisping van Jezus omdat hij niet geloofd heeft. En dan laat Johannes Jezus tegen Thomas zeggen: ‘Zalig diegenen die niet zien en toch geloven.’ (Joh. 20:29).

Basis van het Westerse christendom

Deze fysieke verrijzenis van Jezus zou de basis worden van het traditionele christelijk geloof en niet alleen de kerkelijke leiders maar ook kunstenaars hebben zich vaak uitgeput om dit in beeld te brengen. Een goed voorbeeld daarvan is Caravaggio die in 1602 op een aangrijpende wijze ‘de ongelovige Thomas’ schildert die gedwongen wordt zijn hand in de gewonde zijde van verzezen Jezus te leggen.

Caravaggio – Het ongelof van St. Thomas

Maar historisch gezien klopt dit niet. Dit is feitelijk nooit zo gebeurd. Origenes, een beroemde christelijke leraar in de derde eeuw CE, noemt het geloof in de fysieke verrijzenis van Jezus dan ook ‘kinderpraat, een verhaaltje voor de kleuterklas’⁽⁷⁾. Een volwassen christen neemt dit niet serieus. Dat klopt met de zienswijze van Thomas. Voor hem was het geloof in de fysieke verrijzenis van Jezus een terugval in de illusie van het afgescheiden ik. De verrijzenis was voor hem een innerlijk gebeuren en het geloof in de fysieke verrijzenis van Jezus was iets ongehoord nieuws en ongelofwaardig.

Een fatale splitsing

In feite wordt hier een splitsing gemaakt tussen ‘geloven’ en ‘zien’ en wordt er prioriteit gegeven aan ‘geloven’. Niet het ‘zien’, niet het innerlijk waarnemen en ervaren is nog van be-

lang op de spirituele zoektocht, maar het geloven op gezag van anderen. Dit zou in de geschiedenis van het christendom leiden tot een fatale splitsing tussen wat je innerlijk meemaakt en wat je over Jezus moet geloven.

Fataal omdat het binnen het christendom een tegenstelling zou creëren tussen het kwetsbare, mystieke ervaren van de innerlijke Christus tegenover het leerstellig aanvaarden van dogma’s over Jezus zoals vastgelegd in het Credo. Het esoterische, mystieke gewaarworden, het innerlijke beleven, zou het zelfs in het christendom gaan verliezen van het ‘gelovig vasthouden aan de ware leer’. ‘Vast geloven wat het Credo leert’ zou binnen het traditionele christendom een grote deugd worden. Een vaste geloofsovertuiging hebben, ook al heb je daar geen innerlijke beleving meer bij, zou steeds meer gewaardeerd worden. En elke twijfel aan het Credo zou gewantwoord worden als een verleiding van de duivel.

Ze moesten ook vast geloven in de fysieke verrijzenis van Jezus. Dat zou de kern worden van het traditionele christelijk geloof. Ongelofwaardig? Toen de kerkvader Tertullianus eens door de gnostische christenen voor de voeten geworpen werd hoe absurd het was hieraan vast te houden, was zijn beroemd geworden antwoord: ‘Absurd? Ik geloof juist omdat het absurd is.’⁽⁸⁾ Wat hij bedoelde was: met een echte gelovige kun je niet meer in debat gaan.

De toekomst van het geloof

De vraag is of wij momenteel hieraan nog behoefte hebben? De bekende Amerikaanse theoloog, predikant en schrijver Harvey Cox ziet het anders. In zijn boek ‘The Future of Faith’⁽⁹⁾ beschrijft hij de groeiende behoefte aan religieuze zingeving. Maar het is niet zonder meer ‘restauratie van het oude’. Cox onderkent een terugtrekking uit de traditionele credo’s, de kansels en de hiërarchie. Er komt weer ruimte voor de eigen ervaring, intuïtieve duiding van christelijke symbolen en gelijkwaardigheid van interpretaties. Volgens Cox is dat ook niet vreemd. De christelijke wereld was immers vanaf het begin helemaal niet geïnteresseerd in concilies en geloofsbelijdenissen. Die zijn er door de keizers van die tijd doorgedrukt omdat hen dat goed uitkwam. Het zou de eenheid in hun rijk ten goede komen.

In genoemd boek maakt hij ook duidelijk dat het mis ging met het christelijk geloof toen de kerkelijke leiders begonnen met het ‘letterlijk interpreteren van symbolen’: ‘Dat letterlijk interpreteren maakt van het geloven iets gemakkelijk omdat je dan niet de confrontatie hoeft aan te gaan met je diepe innerlijke angsten die kunnen opkomen als je werkelijk met je diepere zelf wordt geconfronteerd. Maar het verhindert je ook om in echte openheid, verwondering en vreugde het mysterie van het leven te beleven.’

Als een ijkpunt voor een nieuwe spirituele impuls ziet hij het Evangelie van Thomas, dat samen met een aantal andere gnostische teksten in Nag Hammadi ontdekt is. Volgens Cox brengen deze teksten de oorspronkelijke inspiratie van de eerste volgelingen van Jezus weer dichtbij en dragen zij op een unieke wijze bij aan een nieuwe spirituele beweging die wereldwijd aan het opkomen is.

Pasen 2014. Een nieuwe spirituele impuls?

Dat wens ik ieder toe.

>>

Noten

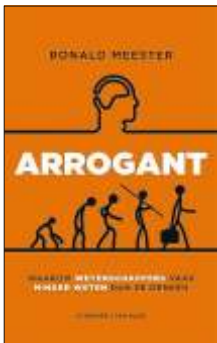
- 1 - Ojas Th. de Ronde, Verbinding met het oerlicht. In: *Reflectie, winter 2013*.
- 2 - Carl Gustav Jung, *De mens en zijn symbolen*. Rotterdam, 1977.
- 3 - Joseph Campbell, *The Hero with a Thousand Faces*. Paladin, London, 1949.
- 4 - Kazimir Malevich, Rood kruis op zwarte cirkel, in: Stedelijk Museum Amsterdam, 2013.
- 5 - *Evangelie van Filippus*, Nag Hammaditeksten II, 3.
- 6 - Bram Moerland, *Schatgraven in Thomas, de oorspronkelijke betekenis van het Thomas-evangelie*. Bert Bakker, 2007.
- 7 - Origenes, *Commentaria in Evangelium Joannes*. 3e eeuw CE.
- 8 - Tertullianus, in *De Carne Christi*, 2e eeuw CE.
- 9 - Harvey Cox, *The Future of Faith*, Harper Collins. Australia, 2009.

Ojas Th. de Ronde behaalde in 1970 zijn doctoraal theologie aan de Universiteit van Nijmegen. Daarna verbleef hij enige jaren als spiritueel zoeker in India. Na zijn terugkeer in Nederland begon hij, samen met zijn vrouw, het coaching- en counselingbureau Fenix en werd hij docent aan de Humanuniversiteit, een internationaal centrum voor therapie en meditatie. Momenteel geeft hij workshops, schrijft artikelen en verzorgt wekelijkse webradio-uitzendingen 'De Nieuwe Mens', www.denieuwemens.eu

* * *

Boekeninfo (4)

Ronald Meester
Arrogant - Waarom wetenschappers vaak minder weten dan ze denken
Ten Have 2014

"Er lopen in het wetenschappelijk establishment heel wat dogmatici rond, en sommige pretenties van dit establishment vind ik ongeloofwaardig en getuigen van arrogantie." Wiskundige Ronald Meester ergert zich aan collega-wetenschappers die de reikwijdte van de wetenschap overschatten. Zij gaan er bijvoorbeeld van uit dat de evolutietheorie alles kan verklaren, van intelligentie tot homoseksualiteit. "Maar de evolutietheorie is geen theorie

van alles," zegt Meester; "met die theorie kun je bijvoorbeeld het bestaan van seks en bewustzijn niet begrijpen." Daarom pleit hij voor een realistischer beeld van wat wetenschap vermag. Dit leidt tot een gezondere, realistischer kijk op de wereld, waarin ook de levensbeschouwelijke kant van het leven de plaats krijgt die haar toekomt.

Voor Ronald Meester is de wereld voor ons ten diepste onbegrijpelijk. Toch vormen onze pogingen om ons tot de wereld te verhouden volgens hem de basis voor alle menselijke spiritualiteit. "God kan de wereld niet uitgekierped worden door de beweringen van het wetenschappelijk establishment. Maar het omgekeerde geldt ook: God, geloof, religie en spiritualiteit laten zich niet vangen door wetenschap of logica." *Arrogant* is een prettig leesbaar, helder en met humor geschreven boek. Zo zegt Meester over de bekende fysicus en activistische atheïst Stephen Hawking, dat die naar eigen zeggen zoekt naar de 'geest van God', en wenst hem daarbij veel succes.

Christa Anbeek
Aan de heidenen overgeleverd - Hoe theologie de 21ste eeuw kan overleven
Ten Have 2013

'Aan de heidenen overgeleverd' is een bewerkte versie van Anbeeks inaugurele rede (16 oktober 2013, als bijzonder hoogleraar voor het Remonstrants Seminarium aan de Faculteit der Godgeleerdheid, Vrije Universiteit Amsterdam).

In dit essay constateert ze dat veel kinderen niet meer weten wat Pasen of Pinksteren betekent, of wie Judas en Petrus waren. Dat is jammer, omdat religie een rijk levensperspectief kan bieden.

Geloof moet een keuzemogelijkheid blijven. Maar om die optie open te houden, moeten we theologische inzichten terugvertalen naar persoonlijke ervaringen van kwetsbaar leven.

Anbeek geeft in haar essay een eerste aanzet tot een vernieuwde ervaringstheologie. Daarmee licht ze ook haar theologische en filosofische visie achter haar boek 'De berg van de ziel' toe.

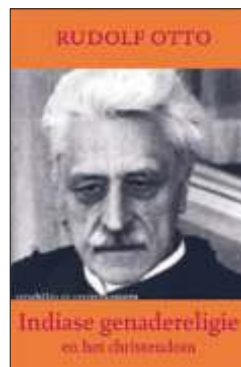
Als het in de theologie gaat om kwetsbaar leven, zoomt zij in op de concrete ervaring van het verlies, de breuk en de afgrond of het lege land die daardoor zichtbaar worden.

Zo staat in 'De berg van de ziel' dat zij samen met Ada de Jong schreef, het verhaal van Ada centraal die in de zomer van 2008 haar man en drie kinderen bij een ongeluk in de Alpen verloor.

In Anbeeks eigen 'Overlevingskunst' vormen Anbeeks eigen ervaringen het uitgangspunt. Op jonge leeftijd verliest filosofe Christa Anbeek in korte tijd haar ouders en broer. Met haar vele vragen over de dood komt zij uit bij het boeddhisme. Als jaren later haar partner plotseling overlijdt, wordt haar leven opnieuw door elkaar geschud. Denken over de dood staat opnieuw op haar agenda, want de oude antwoorden voldoen niet meer. Inzoomen op het verlies komt er voor haar op neer bereid te zijn om de gevoelens die verlies met zich meebrengt onder ogen te zien: verdriet, wanhoop, scherpe lichamelijke pijn, vermoeidheid, uitputting, berusting, verzet, soms opluchting, en schuldgevoel. Dit onder ogen zien, zo zegt ze terecht, en voelen van kwetsbaarheid is moeilijk en niet plezierig, maar een stap die niet kan worden overgeslagen. "Het maakt zichtbaar dat wij veel dieper en fundamenteeler met elkaar verbonden zijn dan wij normaal gesproken denken."

De waarde van dit boekje is dat een theoloog het thema kwetsbaarheid bespreekbaar maakt.

Een thema waarvoor in de calvinistische theologie van stoere mannenbroeder doorgaans geen plaats was, maar waar waarvoor Rudolf Otto in zijn oeuvre veel plaats in ruimde. (zie recensie in deze rubriek). Ik heb 'Aan de heidenen overgeleverd' in een keer uitgelezen en het heeft me diep getroffen.

Rudolf Otto
De genaderelgie van India en het christendom - Overeenkomsten en verschillen & religieuze overeenstemming in de godsdienstgeschiedenis
Abraxas 2005

Hoewel dit mooie boekje al in 2005 verscheen wil ik er graag nog eens de aandacht op vestigen.

Dit is een prachtig boek dat lang blijft natrillen. Niet voor niets is er in godsdienstwetenschap en -filosofie nog altijd veel belangstelling voor dit werk.

Dat Otto een groot kenner van de voor-Indische godsdiensten was blijkt uit dit werk, waarin hij vooral van het hindoeïsme een dieprekend en verhelderend beeld geeft door overeenkomsten en verschillen aan te wijzen met het christendom. Otto betrok in zijn werken en onderzoek behalve de bijbel en niet-christelijke godsdiensten ook poëzie en kunsten als muziek Dit boekje is van groot belang voor vooral de godsdienstwetenschap maar ook voor andere wetenschappers en filosofen die daar vaak uit citeren.

De uitgever heeft het boek bewonderenswaardig verzorgd door er met grote kennis van zaken geschreven inleidingen, nawoorden en aantekeningen alsmede citaten van Otto aan toe te voegen. Een subliem boekje dus, waardoor velen zich kunnen laten verrijken.

* * *

*

Alsof voor het eerst een mens de ogen opsloeg

*Hildegard von Bingen – Een buitengewone vrouw, zieneres en mystica
door Mianne Bakker*

Voordat een indruk wordt gegeven van het belang van Hildegard von Bingen, wil ik eerst beschrijven hoe het verschijnsel mystiek kan worden opgevat. Mystiek is een fenomeen dat in alle culturen blijkt voor te komen, in uitingsvorm verschillend, maar in de kern hetzelfde: “uit ervaring weten, dat alles op een of andere wijze samenhangt, dat alles in oorsprong één is.”

Een mysticus is iemand waarvan het leven door die ervaring bepaald wordt.

Mystiek is niet iets uitzonderlijks. William James (1842-1910) die veel onderzoeken deed en verhalen van mensen noederden uit zijn omgeving zegt over zichzelf: “Hoewel ik zo’n godsbewustzijn in de meer directe en sterke betekenis niet bezit, toch is er iets in mij, wat reageert, wanneer ik anderen daarover hoor spreken. Ik herken een diepere stem. Er is iets wat me zegt: daar zit waarheid in. Ik ben zozeer uit het christendom weg gegroeid dat een uiting van mystiek die daarin gevat zit, er eerst van losgemaakt moet worden. Ik moet door die verstrengeling heen geraken, voor ik kán luisteren. Noem dit, als je wilt, mijn mystieke kern. Het is een heel gewone, veel voorkomende kiem.”

Ondanks het veel voorkomen kan een doorbraak van een andere werkelijkheid erg verwarrend zijn en sterke emoties oproepen.

Hildegard

Rond het jaar 1000 ontstaat na eeuwenlange plundertochten en invallen van vreemde volkeren een nieuwe cultuur in West Europa. De opbouw van de Middeleeuwse samenleving is vanaf het begin ook mystiek geïnspireerd.

Een opmerkelijk feit is de grotere en meer zichtbare rol van vrouwen sinds de elfde eeuw, in het begin in de vrouwelijke abdijen. Deze vrouwen volgen daar de regel van Benedictus, ze zijn zelfstandig met een eigen abdis. Ze zijn meestal zeer onderlegd.

De abdis van Bingen, Hildegard, laat ons deze leefwijze duidelijk zien.

- Zij schrijft meer dan driehonderd brieven naar paus, keizer en andere groten van de aarde.
- Zij preekt in de dom van Keulen en van Mainz.
- Ze schrijft gedichten, vijftien boeken en ongeveer tachtig muziekwerken.
- Ze ontwerpt een geheimtaal met eigen lettertekens voor intern gebruik.
- Ze maakt zelfs bouwtekeningen voor haar klooster.
- Ze leidt een centrum van handschrift-productie en bemoeit zich persoonlijk met de miniaturen die daar gemaakt worden.
- Ze is nieuwsgierig naar alles en beschrijft dat exact, zo ook haar kennis over kruiden en planten.

Hildegard werd op tienjarige leeftijd door haar adellijke ouders als tiende kind, aan het klooster afgestaan. De eerste jaren woont ze dan met een paar andere vrouwen in een kluis tegen het mannenklooster aan. Religieus onderricht ontvangt ze van een oudere ‘magistra’ Jutta. Haar lange leven van 1098 tot 1179 is bewogen en vol visioenen.

De visioenen van Hildegard

De gave van het ‘zien’ bezit ze al sinds haar peuterjaren. Op een gegeven moment hoort ze een goddelijke roepstem, die haar opdraagt om datgene wat ze ziet, openbaar te maken: “Zie, hoor en schrijf op wat het Licht je toont”.

Heel haar verdere leven en haar hele oeuvre moeten in het licht van deze opdracht worden begrepen.

Vanuit drie verschillende fases in haar leven, beschrijft zij in hoofdwerken haar visionaire ervaringen.

Hildegard, een vrouw zonder opleiding, moet eerst de goedkeuring van het kerkelijk gezag ontvangen om het theologisch werk te schrijven, waarin zij een beroep doet op God, die dit alles aan haar openbaart. Als de bisschoppensynode van 1147 in Trier is, richt zij zich per brief tot Bernardus van Clairveaux, in de hoop op bevestiging.

Zij ontvangt van paus Eugenius de goedkeuring met de woorden: “dit stralend licht mag niet verduisterd worden”.

Hildegard ervaart Gods werking als een stroom. Ze getuigt hoe het Levende Licht verscheidene malen bij haar binnenstroomt en haar een spontaan begrip schenkt van de betekenis van de Schrift. Meegeven, meebrengen en meewerken is de boodschap. Jezelf uitgieten in al wat je doet. Ze drukt zich uit in gedichten, liederen, miniaturen, preken. In de hele schepping herkent zij een stroom van goddelijke energie. De Liefde van God, die alles leven geeft en vruchtbaarheid schenkt is een ‘groenende’ kracht. Maria noemt zij dan ook de allergroenste maagd. Haar visie op de natuur wordt vooral gekenmerkt, doordat zij de hele macrokosmos en daarmee ook de microkosmos van het menselijk lichaam doordrongen ziet van een uniforme kracht, het heilige groen.

Zij beschrijft dit ook: “O, aller-edelst groen, dat wortelt in de zon en straalt in heldere lichtheid binnen de kring van het draaiende rad, dat de heerlijkheid van het aardse niet raakt:

omarmd door de hartskracht van hemelse geheimen. Kleur je als het morgenlicht en vlam je als de gloeiende zon. Jij, groen, bent omsloten door liefde.”

Hildegard kent de kracht van imaginatie. Ze stelt zelfs voor om in de groene wei te gaan liggen en je voor te stellen dat alle sappen en krachten uit de wortels van het gras en de planten, je eigen lichaam doorstromen.

In haar visie op de kosmos ziet Hildegard de ziel van de mens: *“De ziel is als een wind die over de planten waait, als de dauw die druppels op het gras legt, als de regen die alles doet groeien. Evenzo zou van de mens zijn welwillendheid moeten uitstromen naar iedereen die daarnaar verlangt. Wind is hij, indien hij de miserabelen helpt, dauw, indien hij de verlatene troost, regen, indien hij de vermoeiende overeind helpt en hen met de leer vervult als hongerenden, indien hij hen zijn ziel geeft.”*

Voor Hildegard is vriendschap hetzelfde als harmonie, symfonie en verbondenheid. Heel de schepping is voor haar één grote symfonie, heel de heilsgeschiedenis is één groot liefdesgebeuren. Uiteindelijk is de mens uitverkoren om mee te klinken in deze kosmische symfonie, deze lofzang, samen met de engelen.

Door haar teksten, zelfs in het hier en nu, uit te spreken, kan zij voor ons tot leven komen en kunnen we ontdekken hoe betekenisvol zij voor ons kan blijken te zijn in deze tijd.

Zo leren we Hildegard kennen als een vrouw die de hele kosmos, wind, dauw en regen, kruiden en grassen als vervuld ziet van de goddelijke adem. Alles is op elkaar aangewezen, alles staat in verband met elkaar, alles roept de mensen op tot betrokkenheid.

Hildegard is een opmerkelijke vrouw, een vrouw die haar tijd ver vooruit is. Ze is abdis geworden van een groot klooster en later zelfs van meerdere kloosters die zij naar eigen inzicht heeft laten bouwen. Ze is zielzorgster voor zowat heel Europa en onderneemt predikingsreizen per schip en te paard. Ze schokt de bisschoppen van haar tijd omdat ze het opneemt tegen het materialisme, de geldzucht en baantjesjagerij in de kerk. Ook bestrijdt ze de dualistische scheiding van God en de wereld, van lichaam en ziel, zoals die toentertijd werd verkondigd door de katharen.

Mystiek in de visioenen

Als zieneres is Hildegard tegelijkertijd ook mystica. Haar mystiek is geheel anders dan die van Meester Eckhart en ook anders dan de vrouwenmystiek, de minnemystiek.

Het bijzondere van Hildegards mystiek is dat zij in haar visioenen de kosmische samenhang beleeft, haar mystiek stijgt uit boven het persoonlijke. Pas vierhonderd jaar na Hildegards dood treffen we in Jacob Böhme een geestverwant aan; ook bij hem ging het om de geheimen van God en het door God vervuld zijn van de kosmos. In latere eeuwen komt alleen Teilhard de Chardin als denker en mysticus dicht in haar buurt.

Dankzij voor de twaalfde eeuw relatief uitgebreide hoeveelheid aan bronnenmateriaal weten we tamelijk veel over Hildegard.

Ze groeit op tussen de uitgestrekte velden en de bossen langs de rivieren van het Rijn-Frankische gebied. De tijd waarin ze leeft is een tijd van veel spanning op politiek en geestelijk gebied. Er is een conflict tussen de keizer en de paus en een tegenpaus wordt aangesteld, hetgeen voor grote verwarring zorgt in de christelijke wereld.

Hildegard waarschuwt keizer Barbarossa op uitgesproken harde toon. Haar mentor is Bernardus van Clairveaux en via de briefwisseling zien we haar kwetsbare kant. Hij moedigt haar aan haar visioenen op te blijven schrijven. Sinds deze bevestiging zien we dat Hildegard zich bewust wordt van haar identiteit als vrouw, als autoriteit, als medium en tevens als profetes van de goddelijke wijsheid.

Haar eerste boek noemt ze ‘Scivias’ (een verkorting van ‘Scito vias Domini’, d.i. Ken de wegen van de Heer).

Ze zegt hierover: *“In het visioen zag ik ook dat het eerste boek over mijn visioenen Scivias moest worden genoemd, omdat het langs de wegen van het levende licht werd meegedeeld en niet uit de leer stamt”.*

Bij Hildegard komen we ‘Caritas’, met hoofdletter, tegen, die zij vaak overeen laat komen met de Heilige Geest. Die Caritas is de Liefde waaruit heel de kosmos is geschapen.

In haar eerste visioen ziet ze Caritas als een gevleugeld figuur. Haar hoofd is rood als de liefde, maar daarboven is nog een hoofd zichtbaar, van God de Vader. In het Lam Gods, dat ze in haar handen draagt, is ook de Zoon zichtbaar. De gestalte heeft twee paar vleugels, die symbool staan voor de liefde van God en de naaste liefde. Het visioen laat een strijdbare kracht zien, onder de voeten sneuvelen boosaardige dieren. De liefde overwint immers alles....

Het tweede visioen toont de schepping als een wiel binnen de omhelzing van de trinitaire liefde. De roodgloeiende Caritas omvat en draagt de schepping, waarvan de mens het middelpunt vormt. Voor Hildegard zijn schepping, incarnatie en volleiding der tijden momenten in één groot liefdes gebeuren. Ze benadrukt de vrouwelijke kant van de godheid.

De bevlogene religieuze Hildegard ziet zichzelf als niet meer dan Gods zeer onvolmaakte spreekbuis. Haar eigen persoon en haar persoonlijke gevoelens geeft ze daarom nauwelijks bloot.

Door haar profetische en visionaire begaafdheid kan Hildegard onmogelijk de gelijke van haar medezusters zijn. Ze heeft zich op zoveel terreinen bekwaamd, dat ze ook intellectueel ver boven haar omgeving uitsteekt. Toch heeft ze in haar persoonlijke leven een diep-doorleefde vriendschap. Als haar medezuster Richardis van Stade de gemeenschap verlaat om abdis te worden, voelt Hildegard zich verweesd achterblijven. Ze schrijft een brief waarbij we zien dat liefde ook kwetsbaar maakt.

Hildegard is haar tijd heel ver vooruit. Als vrouw heeft ze alleen predikingsreizen ondernomen en is opgetreden op grote markten en kathedraalpleinen bijvoorbeeld in Trier en Keulen. Dit waren absoluut ongewone activiteiten, ook voor een middeleeuwse abdis.

Hildegards ouders hebben als het ware dit tiende kind als hun tiende, hun kerkelijke belasting, aan God opgedragen en al op achtjarige leeftijd haar aan een geestelijke leidsvrouw overgedragen. Tussen haar veertiende en zeventiende jaar kiest ze voor het benedictinessenklooster en wordt op de leef-

tijd van 38 jaar abdis. Op de tegenovergelegen Rijnsoever sticht ze een tweede klooster, omdat de aanwas van nieuwe kloosterlingen zeer groot is. Hildegard heeft met veel tegenwerking te maken, vooral vanuit het naburige mannenklooster.

We moeten Hildegard maar eens te paard voorstellen, of hoe ze alles wat op haar afkomt tot een oplossing brengt, deze vrouw die regelmatig door verlammingen wordt getroffen en die soms maandenlang niet van haar bed kan opstaan.

Ze zegt dan: *“Dat mijn aderen met bloed en mijn hersenen met het merg verdorren en mijn ingewanden verscheurd werden, mijn hele lichaam zo verslaptte zoals het gras in de winter zijn kleur verliest. Ik nam waar hoe de boze geesten daarover lachten en zeiden: Ha, deze zal sterven en haar vrienden zullen wenen. Ik echter zag dat het vertrek van mijn ziel nog niet ophanden was.”*

Liederen door Hildegard

Graag wil ik hier ook een lied van Hildegard onder de aandacht brengen: het zestigste van haar 77 liederen: *“Hoe wonderbaarlijk is het weten in het goddelijke hart, dat elk schepsel al sinds onheuglijke tijden heeft aanschouwd! Want God zag het aangezicht van de mens die Hij gevormd heeft. Hij zag zijn gehele werk in deze mensengestalte. Hoe wonderbaarlijk is de ademtocht die zo de mens verwekte.”*

Haar visioenen, haar muziek en haar gedichten roepen diepe verwondering op. Zij is als een grondtoon doordrongen van verwondering en wordt erdoor gedragen, alsof voor het eerst een mens de ogen opsloeg. Wonderbaarlijk is de gestalte van het Al, de formatie van de aarde, de schittering van de edelstenen, de wonderlijke vormen van de planten, de groene en helende kracht. Zij interesseert zich voor de libelle en de hommelen en niet minder voor de vogel en de vis. In alles wat leeft, ziet zij een centrale kracht die ze aanspreekt als een levende persoon.

In dit lied wordt Hildegards verwondering gewekt door de mensengestalte en meer nog door de inspiratie of ademtocht die hem opwekt.

Het is een scheppende ademtocht vanuit de kosmos die de mens uit de gemeenschap van alle schepselen heeft gewekt.

In onze adem herkennen wij onze verwantschap met de ademende kosmos. Van het blauwe wier dat de eerste zuurstof vormde, via alle planten en bomen tot aan de ozonlaag om onze planeet heen: alles is met ons verbonden en wij zijn met alles verbonden, alles is noodzakelijk voor al het andere, alles is op elkaar aangewezen.

Ze beschrijft: *“In een bepaalde meditatieve oefening kan ik diep binnen in mij, mijn adem voelen komen en gaan, de adem die mijn leven draagt, mijn adem die de lucht om mij heen, uitgeademd door de planten, naar binnen haalt, inademt zodat ik leven kan: op dat moment ervaar ik hoezeer alle levende wezens op elkaar zijn aangewezen, hoe al het levende bij elkaar hoort. De planten leven op hun beurt van de lucht die wij uitademen, o hoe wonderbaarlijk! Ik leef zolang ik deze kosmische ademtocht inademe; wanneer ik niet meer kan ademen, sterf ik; dan staat mijn hart stil, het hart waardoor ik mijn leven schijnbaar autonoom in mij draag. Mijn hart klopt uit zichzelf, maar is afhankelijk van de zuurstoftoevoer via mijn adem en mijn bloed.”*

Hildegard ziet in de adem de inblazing van de goddelijke geest, de inspiratie van de wijsheid. Zij ziet de mens als een inspiratiebron, komende uit het hart van de godheid. Ook wij

kunnen veel van haar leren, vooral leren weer verwonderd te zijn over onszelf.

Hildegard meent oprecht en ziet ook in een mystiek visioen bevestigd, dat wij ons zijn en onze wording niet aan een toevallige sprong in de evolutie te danken hebben, maar aan een inspiratie van het onkenbare centrum van het universum.

Volgens Hildegard betekent wijsheid, het weer in contact komen met de harmonie van de kosmos, met het krachtenveld van het heilige groen, ook wanneer dit verloren lijkt te zijn gegaan. In Hildegard's kosmische visioen is de mens niet in staat de schepping en het leven volledig te verwoesten, omdat alles door een krachtenveld wordt omgeven en gedragen.

Speel muziek van Hildegard van Bingen of luister ernaar en haar woorden klinken er als het ware door heen: *“Luister en ervaar dat de mens een wezen is van Hemel en Aarde in een innerlijk heiligingsproces, een op weg gaan, vanuit dat innerlijk rustpunt in jezelf, dat ondanks onvolkomenheid, ondanks onvolmaaktheid, waarin het zich nu eenmaal moet uitdrukken, zich met een groter iets, dat zo op het eerste gezicht, onbenoembaar, onzegbaar is, toch in diepste wezen wezenlijk verbonden weet. Ga en ervaar, in dat op weggaan in jezelf, tot de ervaring te komen, dat een mystieke ervaring, een in ons oplichtende ervaring, de alledaagse werkelijkheid doordringt. Er gaat iets in onszelf doorwerken. De grenzen van ons waakbewustzijn verruimen zich. Het kan op elk moment van de dag plaats vinden. Het zien, hoe het grote, Dat Wat is, benoemd wordt, kunnen wij zien in een ontluikende bloem, in een traag voorbij stromende rivier, ja in een medemens, die zich tot ons richt.”* (...) *“De woorden die ik spreek zijn niet van mijzelf, noch van een andere mens afkomstig. Ik zeg ze vanuit een vermogen tot zien, dat ik ontving. De visies die ik waarneem, aanschouw ik niet in de slaap, noch in een droom, noch met de ogen van het fysieke lichaam, noch met de fysieke oren, noch op verborgen plaatsen, maar waakzaam oplettend, met de ogen van de geest en innerlijk gehoor. Ik werd ze gewaar met een open blik en volgens de wil van God. Hier en nu in de situatie, in de omstandigheden, waarin je je nu bevindt, je moet bevinden, voltrekt zich de werking Gods in je. Geen ver weg mysterie, vluchtend voor de tijdelijke werkelijkheid, maar in het hier en nu.”*

Wat rest mij nu .....de stilte om mij een te voelen met deze woorden.

Deze bijzondere vrouw blijkt geen vrouw uit het verre verleden te zijn, maar een bijzondere vrouw die ook in onze tijd, onze taal en gedachten uitspreekt, dat vind ik wonderbaarlijk en helend.

Literatuur

Dr. Ingrid Riedel, *Hildegard van Bingen, profetes van kosmische wijsheid*. Ten Have, Baarn, 1996.

Mianne Bakker — Na een studie theologie met veel verdieping in de psychologische achtergronden van de mens, specialiseerde ik me om via counselen werkzaam te zijn, waarbij de spirituele aanpak de helende weg bleek te volgen. Mijn weg is een weg van verdieping en daar geef ik gehoor aan. Lid van de kerkgemeente Naarden.

* * *

Het Enneagram als Aangezicht van God

Vick Nieuwenhuis

Sinds geruime tijd maak ik deel uit van de Vrij-Katholieke Kerkgemeente te Zwolle. Tijdens de diensten raakt het mij geregeld dat twee belangrijke stromingen in mijn leven zo prachtig op elkaar aansluiten. Het betreft hier naast het VKK-lidmaatschap tevens mijn professie als enneagramtrainer. Vanuit dankbaarheid dat zowel de VKK als het enneagram op mijn levenspad zijn gekomen, schrijf ik dit artikel. Enkele gedachten over raakvlakken tussen beide deel ik graag via deze weg omdat hun innerlijke zuiverheid me zo inspireert.

Negen typen van het Enneagram

Graag start ik deze gedachten over de raakvlakken met een korte uitleg van het enneagram.

Dit eeuwenoude, dynamische model onderscheidt negen persoonlijkheidsstructuren. Alle negen typen kenmerken zich door verschillende onbewuste drijfveren, ze kijken door andere typespecifieke brillen naar de wereld. Hierbij is van belang op te merken dat het niet in eerste instantie gaat over 'gedrag', maar over de 'onderliggende motivatie' van gedrag. De kern is dus niet een gedragskenmerk als bijvoorbeeld stiptheid, maar eerder de reden van die stiptheid, de drijfveer erachter.

Het enneagramtype betreft je eerste neiging, je impuls. Wat heeft automatisch je aandacht?

Na onze puberteit krijgen we door zelfreflectie gaandeweg meer inzicht in onze persoonlijkheid. Door feedback van anderen en onze eigen innerlijke criticus stellen we tijdens het leven ons gedrag steeds bij.

Het enneagram stelt dat die eerste neiging, de motivatie achter gedrag, niet verandert in de loop van de tijd, maar de steeds aanwezige drijfveer blijft.

Daarom is het van essentieel belang te benadrukken dat alleen wij ons eigen type kunnen ontdekken middels zelfobservatie. We kunnen anderen geen type toekennen omdat we hun drijfveren niet weten. We zien enkel het gedrag en op basis van gedrag kunnen we niet typeren. Bij onszelf kunnen we ons bewustzijn vergroten door juist wél op onderzoek te gaan naar dieperliggende drijfveren.

We houden niet van dogma's bij de VKK. Een belangrijke reden om niet aan dogma's te hechten is dat het mensen vastzet, hun reikwijdte inperkt door te sterk te begrenzen.

Een veel gehoorde opmerking tijdens lezingen is dat het enneagram mensen in hokjes zou duwen.

Zelf geef ik dan meestal ter overweging dat het model dient tot bewustwording van ons eerste automatisme. Met behulp hiervan lukt het om los te komen uit oude, vaste patronen. Als we ons niet bewust zijn van de type-specifieke bril waardoor we de wereld bekijken, zitten we vast in dat kader van denken, voelen en handelen: ons type. Mysticus G.I. Gurdjieff (1866-1949), die o.m. het enneagram naar het Westen bracht, noemt dat ons bewustzijn dat in slaap is. Als we kiezen voor zelfonderzoek, bijvoorbeeld aan de hand van het enneagram, verruimen we ons blikveld en ontstaat er in onszelf meer evenwicht.

Aanvullend: we kunnen de negen typen ook zien als verschillende facetten in onszelf.

Uiteindelijk zijn we allemaal verbonden met de eenheid en daarnaast is niets menselijks ons vreemd.

“Als de vensters van de waarneming schoongemaakt zouden worden, dan zou alles aan de mens verschijnen zoals het is, oneindig.”

(William Blake)

Belangrijk dus om het model niet dogmatisch op te vatten, maar slechts als een kader waarbinnen je tot genuanceerde zelfobservatie kan komen. De dynamiek binnen het model maakt dat het veel verschillende facetten heeft die je in eigen leven kan ervaren.

Helen Palmer, baanbrekend voorvechtster en schrijfster van o.m. 'Handboek Enneagram', zegt: "Je hoeft het model niet te aanvaarden zoals het is. Experimenteer ermee, kijk er kritisch naar en merk wat het je brengen kan in je leven."

Door jarenlang exploreren, reflecteren en groeien met hulp van onbeschrijflijk veel mensen is de kennis uit het enneagram in de loop van de tijd tot stand gekomen. Het delen van deze genuanceerde en gedetailleerde kennis gebeurde binnen zowel Christelijke, Boeddhistische als Soefistische kringen.

Dit 'exploreren in onszelf' sluit naadloos aan bij een van de drie doelstellingen van de Theosofie: "Het onderzoeken van de onverklaarbare wetten in de natuur en van de vermogens die in de mens latent aanwezig zijn."

Gnosis

Doelstelling van het enneagram is het opdoen van zelfkennis. Ieder enneagramtype ervaart eigen, specifieke vanzelfsprekendheden. Werken aan drijfveren en onderliggende patronen brengt verdieping in ons leven.

Door zelfreflectie en zelfobservatie toe te passen ontstaan inzichten en zelfkennis. Zelfreflectie om terug te kijken naar wat er gebeurde om zo meer wijsheid te vergaren. Zelfobservatie is het naar binnen keren in het 'nu', om inzicht op te doen. Geen dogma dus, maar juist een specifiek middel tot groei.

Sluit dit niet prachtig aan op Gnosis: ‘kennis van ons innerlijk’? Gnosis brengt ons kennis van het hart. Juist door innerlijk onze kennis te vergroten, innerlijk te observeren en ervaren, kan ook religie sterker en dieper van binnen beleefd worden. Door middel van diverse technieken van zelfobservatie wordt het mogelijk ook het goddelijke in onszelf te ervaren. De Gnostische uitspraak ‘herinner jezelf’ kan heel goed gezien worden als vorm van gewaarzijn. We maken een innerlijke reis door te vertragen, stil te staan en ons bewustzijn te vergroten. Bewustzijn is te zien niet als een begrijpen met ons verstand maar eerder een zintuiglijke ervaring, een gewaarwording. Zelfobservatie is letterlijk en figuurlijk het her-inneren van je-zelf. Gewaarzijn kunnen we beschrijven als het bewust ervaren van alle zintuiglijke prikkels, stilstaan in het nu.

“Who looks outside dreams.
Who looks inside awakens.”
(Carl G. Jung) (1)

Onze aandacht richten we dus van buiten naar binnen. Van de situatie en de omgevingsfactoren af naar binnen, in de richting onze essentie.

Wat kunnen we dan observeren in onszelf? We kunnen ons van binnen gewaar worden van onze eerste neiging.

Het zou een bijzondere oefening zijn om nu – tijdens het lezen – te onderzoeken welke thema’s van aandacht van de enneagramtypen je herkent.

Tabel 1 – Automatische aandacht van de 9 enneagramtypen

type-naam	aandacht gaat automatisch naar
type 1 perfectionist	juist en onjuist, zorgvuldigheid, wat verbeterd kan worden
type 2 gever	behoefte van anderen, beschikbaar zijn, helpen, onmisbaarheid
type 3 succesvolle werker	efficiëntie, doelen, applaus
type 4 romanticus	melancholie, verlangen, verbinding
type 5 waarnemer	kennis, verwachtingen van anderen, opladen
type 6 loyalist	risico’s, veiligheid, verborgen agenda’s van anderen
type 7 levensgenieter	plannen maken, fascinaties, ieder nieuw begin
type 8 baas	controle, rechtvaardigheid, bescherming
type 9 bemiddelaar	meningen en verzoeken van anderen, harmonie, alles wat afleidt

Persoonlijke ontwikkeling en zelfrealisatie

Innerlijk werk met het enneagram en het innerlijk werk waarvoor de VKK een ruimte biedt, zijn beiden, ieder op specifieke wijze, een mogelijke katalysator op het pad van zelfrealisatie.

Wat verstaan we daar nu eigenlijk onder?

Zelfrealisatie: verwezenlijken van ons eigen potentieel.

Zelfrealisatie is op te vatten als het thuiskomen in onszelf, of is ook op te vatten als het vanuit ons lagere zelf naar ons hogere

zelf toe groeien. Niet dat we dan geen valkuilen meer tegenkomen maar we kunnen bewust stilstaan bij wat zich aandient. Als we ons gewaarworden wat het moment nodig heeft, kunnen we kiezen welke enneagramtypebril daarbij past. Dus als het passend is om beschermend te handelen hanteren we de type 8 bril terwijl dat niet ons persoonlijke type hoeft te zijn. Zo leren we meer afgestemd te zijn op het moment, op de *flow*.

Veranderende omgevingsfactoren brengen ons dan minder uit balans, er is aandacht voor het specifieke hogere zelf. We kunnen aanvaarden wat er is in het nu en ons daarmee verbinden en ermee omgaan. Dit ontstaat wanneer we het verschil leren ervaren tussen de buitenwereld (gebeurtenissen, situatie, omgevingsfactoren, ed.) en de binnenwereld (patronen, automatische reacties, vanzelfsprekendheden, ed.).

Het enneagram beschrijft, een bij ieder type specifiek horend, lager zelf en hoger zelf. Wanneer je reflecteert op onderstaande lijst, merk je dat sommige kwaliteiten – en de daarbij behorende uitdagingen – als vanzelf in je aanwezig zijn. Andere deugden vergen meer aandacht om zich te kunnen ontwikkelen.

Ontwikkeling van typespecifieke ondeugden richting deugden

Het is bekend dat alles wat aandacht krijgt groeit. De bril waardoor we naar de wereld kijken is subjectief. We kijken naar deugden die bij ons passen, die ons individueel gemakkelijk afaan. Daarmee vergroten we kwaliteiten die we al hebben, terwijl we wellicht vergeten aandacht te besteden aan kwaliteiten van andere typen. Het enneagram geeft ons de mogelijkheid om heel concreet te kunnen werken aan de deugden. We richten ons op specifieke thema’s van deugden waardoor we ze ‘her-inneren’, zodat ze aandacht krijgen en groeien.

Tabel II – negen ondeugden en deugden

- type 1. Woede Sereniteit
- type 2. Trots Nederigheid
- type 3. Bedrog Oprechtheid
- type 4. Nijd Evenwichtigheid
- type 5. Hebzucht Niet hechten
- type 6. Angst Moed
- type 7. Onmatigheid Soberheid
- type 8. Lust Onschuld
- type 9. Luiheid Daadkracht

Richard Rohr bijvoorbeeld, Franciscaans pater en enneagramdeskundige, beschrijft dat ieder enneagramtype ook wordt gekenmerkt door een wortelzonde (ondeugden), die een scheiding met God kan veroorzaken. Het Goddelijke wordt dan gezien als de negen deugden. Gelukkig is er een weg terug richting het Goddelijke; de weg van persoonlijke ontwikkeling. Ondeugden houden ons af van onze essentie. Door bewuste aandacht te richten op deugden, wordt onze essentie krachtiger zichtbaar en voelbaar.

Volgens Pjotr D. Ouspensky (leerling van Gurdjieff) is ons hoger zelf ons Christusbewustzijn. Ouspensky beschrijft in zijn werk de ontwikkeling van het kleine/lagere zelf naar een hoger/heilig bewustzijn, onze vergeten essentie. Zelfrealisatie is het opnieuw ‘her-inneren’ van onze essentie, de Goddelijke Kracht.

Nadat de Vredegroet, ‘De vrede van de Heer zij altijd met u’ is gegeven, bidt de celebrant hardop verder: “...Dat wij ... altijd indachtig mogen zijn aan Uw Tegenwoordigheid in ons..” (2).

Het Goddelijke in onszelf zouden we kunnen zien en ervaren als ons specifieke hogere zelf, onze essentie. De negen genoemde deugden zijn samen de Goddelijke Kracht in ons. Het zijn negen facetten van God. Door binnen het Goddelijke negen deugden te onderscheiden, maken we een individueel leerpad richting zelfrealisatie heel concreet. De Goddelijke aspecten leven in ons en dat kunnen we ervaren als we stilstaan en ons bewust ‘her-inneren’. De deugden zijn er altijd al geweest. Door hieraan meer aandacht te geven kan in ons zich helder gaan manifesteren wat altijd al was.

De Vredegroet bevestigt dit krachtig met “levende herinnering” en “Uw wondere liefde voor de mensheid”.

Zelfrealisatie is enerzijds het ontwikkelen vanuit het lager zelf richting het hoger zelf van ons eigen type. Anderzijds is zelfrealisatie het vermogen om je aandacht te verplaatsen naar één van de andere acht typespecifieke brillen. Wanneer we dat doen groeien we uit tot stabielere mensen die meer en meer de kracht in zichzelf hervinden.

Het enneagram als proces

Gurdjieff heeft, zoals gemeld, ooit het enneagram als procesmodel naar het westen gebracht. Destijds had het nog niet de vorm van persoonlijkheidstypering maar als negen fasen binnen een proces. Een mooi voorbeeld van een raakvlak tussen de VKK en het enneagram vinden we terug in de Adventstijd.

In de Advent behandelen we thema’s: ‘Onderscheidingsvermogen’, ‘Zelfvergetelheid’, ‘Liefde’ en ‘Juist handelen’. Dit zijn allemaal thema’s van type 9. We kunnen type negen zien als een samenvatting van alle andere 8 typen omdat ze zich zo goed kunnen afstemmen op alle voorgaande typen. Bijzonder om te ontdekken dat deze Advents-

thema’s oplopen van respectievelijk valkuil naar kwaliteit richting het hogere zelf van type 9.

‘Onderscheidingsvermogen’ en ‘Zelfvergetelheid’ zijn thema’s waarin we type negen kunnen zien wegzakken. Mensen die zich herkennen in type 9, beschrijven dit zelf als te veel kanten willen belichten waardoor het een uitdaging wordt om een knoop door te hakken. Het kenmerkt zich door een wollige wijze van communiceren zonder confronterend en helder te zijn. Zelfvergetelheid maakt juist dat deze mensen er voor anderen kunnen zijn. Echter, de balans raakt zoek als bewustzijn van eigen behoefte, mening en weerbaarheid te weinig aanwezig zijn.

‘Liefde’ en ‘Juist handelen’ zijn de groeistappen die type negen kan maken. Liefde en waardering voor zichzelf ervaren is voor hen een enorme uitdaging. Daadkrachtig leren zijn om zaken aan te gaan die confronterend of niet comfortabel kunnen zijn, is voor hen een leerpad. Die daadkracht is het ‘Juist handelen’; in het moment doen wat er te doen valt zonder verleid te worden door handelingen met minder prioriteit.

Deze korte beschouwing van het leerpad van type negen past als laatste fase van het procesmodel prachtig bij de Adventstijd. Een periode waarin we naar binnen keren en ons opmaken voor een nieuwe start.

Compassie voor onszelf en anderen

Een andere Theosofische doelstelling: “Het vormen van een kern van de universele broederschap der mensheid, zonder onderscheid van ras, geloof, geslacht, kaste of huidskleur”, toont ons het belang van compassie voor eenieder.

Het enneagram geeft begrip voor de verscheidenheid waarmee de andere 8 typespecifieke brillen naar de wereld kijken. Meer begrip maakt dat we met meer compassie naar onszelf en anderen kunnen kijken. We kunnen met mildheid observeren en reflecteren. Ook al stappen we regelmatig in de valkuilen van ons type, het helpt niet om dat te bekijken vanuit een waardeoordeel. Wel kan het bewustzijn van je typemechanisme brengen dat je eerder bij de valkuilen stil kan staan. Vanuit die stilte kunnen we kiezen welke bril we opzetten in onze communicatie.

Het begrip voor andere typen brengt ons ook dat we met compassie naar hen kunnen kijken. We begrijpen beter wat er zich intern afspeelt. Door dit inzicht kunnen we onze wijze van communiceren beter afstemmen op mensen om ons heen. Het enneagram leert ons typespecifieke ‘triggers’ en vanzelfsprekendheden in communicatie tussen negen verschillende typen. Hierdoor leren we ons aan te passen aan anderen zonder aan onszelf voorbij te gaan.

In de Akte van Geloof bidden we o.m.: “Wij weten dat we Hem het beste dienen, door naar ons beste vermogens onze broeders te dienen”. Begrip en compassie voor anderen maken het mogelijk onze naasten te dienen.

Wijsheid is een werkwoord

Naast ‘model’ is het enneagram ook juist een ‘methode’ waarmee we ons kunnen ontwikkelen. Juist door ‘doen’, door concreet handelen, ontstaat kennis en ontstaat wijsheid.

In dit artikel zijn enkele oefeningen in zelfobservatie genoemd en zo zijn er nog meer praktische handvatten om in ons dagelijks leven te leren en groeien aan de hand van het enneagram.

Ook de diensten van de VKK zie ik als een methode, als een meditatie waarin we aandacht kunnen richten, en dit letterlijk kunnen dóen. Een voorbeeld is wanneer we zingend bidden: "Wij zijn gegrondvest op Christus de heer..". Dat is een uitnodiging om letterlijk te gronden in dat moment.

Tijdens de Doop van de VKK beloven we dat we: "Naar vermogen en met alle kracht die in u is, moeten denken en handelen vanuit de liefde tot God (...) naar het gebod dat de Heer ons zelf gegeven heeft, toen hij sprak: Gij zult de Heer uw God liefhebben met geheel uw hart en met geheel uw ziel en met geheel uw verstand."

Dit past naadloos op de drie intelligentiecentra hoofd, hart en buik waarin we negen enneagramtypen kunnen verdelen. De intelligentiecentra die we in kunnen zetten ten behoeve van compassie voor onze naaste en compassie voor onszelf.

Zo kunnen we met zowel de diensten van de VKK als het enneagram levend leren en lerend leven!

Twee verschillende levensvisies die bijdragen aan een bewuste levenswijze op weg naar zelfrealisatie. Ik hoop een trefende overdenking te hebben meegegeven en eindig met mijn motto als wens voor iedereen: 'Groeï door verdieping!'

Noten

1 - "Who looks outside dreams. Who looks inside awakens." Vertaling: Naar buiten gericht ontwikkelt de blik het denken, naar binnen gericht het inzicht.

2 - 'Vredegroet', uit de liturgie van de Heilige Mis:
 "(Celebrant): De Vrede van de Heer zij altijd met u.
 (Gemeente): En met uw geest.

(Celebrant): Gij, Die in dit aanbeddelyk Sacrament ons een levende herinnering en de belofte hebt nagelaten van Uw wondere liefde voor de mensheid en ons door dit Sacrament genadig voert tot wonderbare en mystieke gemeenschap met U, geef dat wij de heilige mysteriën van Uw Lichaam en Uw Bloed zó mogen ontvangen, dat onze zielen worden opgeheven tot in de onmetelijkheid van Uw liefde en dat wij, met een verheven streven vervuld, altijd indachtig mogen zijn aan Uw Tegenwoordigheid in ons en de zegen van een heilig leven mogen verspreiden.

(Gemeente): Amen."

Literatuur

Jeanette van Stijn, *Enneagram voor dummies*. Enneagram Nederland, Den Haag 2013.

Jeanette van Stijn, *Typisch Coachen, Typisch Counselen*. Pearson Education, Amsterdam 2010.

Hannah Nathans, *Werken met het enneagram*. Scriptum, Schiedam 2000.

Helen Palmer, *Handboek enneagram*. Servire Kosmos, Utrecht 1997.

Helen Palmer, *Het enneagram in bedrijf en organisatie*. Servire Kosmos, Utrecht 1999.

David Daniels & Virginia Price, *Het ware enneagram*. Servire Kosmos, Utrecht 2001.

Richard Rohr, *9 gezichten van de ziel*. Lannoo NV, Tiel 2004.

Riso & Hudson, *De wijsheid van het enneagram*. Altamira, Haarlem 2000.

P. D. Ouspensky, *De 4e weg*. Mirananda, Wassenaar 1978.

A.H. Almaas, *9 facetten van eenheid*. Altamira-Becht, Bloemendaal 2002.

Vick Nieuwenhuis (1970) heeft een passie voor persoonlijke ontwikkeling en werken met mensen zit in haar bloed! Zij is gecertificeerd als enneagram proces coach & trainer in de verhalende traditie van Helen Palmer en David Daniels, Enneagram Worldwide. Vanuit haar eigen Praktijk 't Ven biedt ze individuele coachtrajecten, cursussen, lezingen, in-company trainingen en teambuilding aan. Daarnaast is ze sinds 2009 voorzitter van VKK te Zwolle.

* * *

Boekeninfo (5)

Hans Moolenburgh
U kunt veel meer dan u denkt
Lemniscaat 2013

In ruim vijftig jaar artspraktijk heeft Moolenburgh de klachten van kinderen zien veranderen. Waar vroeger wonden en 'standaard'-kinderziekten het beeld bepaalden, hebben in de loop der jaren welvaartsziekten de overhand gekregen: leukemie, suikerziekte, een breed scala aan allergieën, voedselintolerantie, hyperactiviteit en autisme. Kinderen lijken steeds minder weerstand te hebben. Wat is er aan de hand?

Aan de hand van tientallen praktijkvoorbeelden laat Moolenburgh zien dat het tijd wordt om verder te kijken dan de symptomen en de oorzaken aan te pakken. Juist de goedbedoelde vaccinaties blijken niet zelden grote schade in een kind aan te richten. Moderne technieken en producten - van onzichtbare straling tot geraffineerde suikers en kunstmatige toevoegingen in ons eten - hebben een negatieve invloed op de gezondheid van onze kinderen.

Moolenburgh zegt: "U kunt rustig stellen dat voldoende aanvoer van fotonen gelijk staat aan gezondheid, maar terwijl wij ons eten een lange plankwaarde gaven, hebben we het ontdaan van de fotonen. We hebben het voedsel dat in onze supermarkten ligt, dood gemaakt. Express, want dood voedsel is alleen nog maar stof en kan niet vergaan. We hebben massaal van voedingsstof 'vulstof' gemaakt; daarmee hebben we de vitaliteit van onze kinderen ondergraven, zoals geen generatie voor ons ooit heeft gedaan." Verder wijst Moolenburgh erop dat daarbij komt dat wij minstens honderdduizend levensvijandige nieuwe chemische stoffen aan ons milieu hebben toegevoegd.

Moolenburgh heeft er meerdere malen op gewezen dat de reguliere en complementaire geneeskunde elkaar niet uitsluiten, maar aanvullen. Zo bestaat in de VS al lange tijd het specialisme 'Nutritional Oncology'. In dit specialisme wordt de behandeling van patiënten met kanker ondersteund met voedingsstoffen, met als belangrijkste doel de genezing te bevorderen, recidieven te voorkomen en de levensduur te verlengen. Om dit doel te bereiken worden jaarlijks in oncologische centra studies uitgevoerd om de positieve effecten van voedingsstoffen in kaart te brengen. Gezien de resultaten van deze studies zouden alle oncologen in Nederland het boek van dokter Moolenburgh moeten lezen.

Deze ex-(huis)arts in Haarlem heeft meer dan vijftig jaar ervaring met de behandeling van kankerpatienten op een alternatieve manier, door hem een hipocratische benaderingswijze genoemd. Hij gaat er van uit dat elk mens uniek is en dat er geen standaardbehandeling toegepast kan worden. Hij ziet een ziekte, als een levensles voor mensen waarbij men een proces doormaakt om er na de ziekte beter uit te komen.

* * *
 *

Een Geurige Ziel

*Ter gelegenheid van de honderdste geboortedag van Etty Hillesum⁽¹⁾
door Paul van Rooijen*

“(Vrijdag 3 Juli 1942). ‘Ach, we hebben het toch immers alles in ons, God en hemel en hel en aarde en leven en dood en eeuwen, vele eeuwen. Een wisselend decor en handeling van de uiterlijke omstandigheden. Maar we dragen alles in ons en de omstandigheden zijn tòch niet het doorslaggevende, nooit, omdat er immers altijd omstandigheden zullen zijn, goede en slechte en het féit van de omstandigheden, de goede en de slechte moet men aanvaarden, wat niet belemmert, dat men zijn leven er aan kan wijden de slechte te verbeteren. Maar men moet weten, uit welke motieven men die strijd voert en men moet beginnen bij zichzelf, iedere dag opnieuw bij zich zelf.’”⁽²⁾

15 januari 2014 was de 100-ste geboortedag van Etty Hillesum en ter gelegenheid hiervan werden diverse activiteiten ontplooid en werden diverse, ook recente, publicaties voor het voetlicht gebracht. Op de website ‘www.100jaarettyhillesum.nl’ bijvoorbeeld is meer hierover te lezen.

Inmiddels hebben heel veel mensen over de hele wereld haar dagboeken en brieven gelezen. Dat is uitzonderlijk, slechts weinig Nederlandse schrijvers of denkers worden ver over de grenzen gelezen⁽³⁾. Op 1 oktober 1981 werd de uitgave van een deel van haar dagboeken gepresenteerd, een stroom van reacties brak los, tot op de dag van vandaag⁽⁴⁾. Vertalingen van ‘*Het verstoorde leven, dagboek van Etty Hillesum*’ verschenen over de hele wereld en wereldwijd zijn zo’n 750.000 exemplaren verkocht. De uitgave van de Engelse vertaling haalde de voorpagina van The New York Times⁽⁵⁾.

Etty Hillesum

De nagelaten geschriften van Etty Hillesum zijn onder beheer van de Etty Hillesum Stichting, opgericht op 17 oktober 1983, en na overeenstemming met de familie Hillesum bezit deze stichting ook de auteursrechten. Deze stichting heeft een volledige, voor iedereen toegankelijke en tegelijkertijd wetenschappelijke verantwoorde uitgave van geheel het werk, alle dagboeken en brieven, van Etty Hillesum verzorgd. De eerste uitgave is uit 1986, de zesde en herziene uitgave met nieuwe titel is uit 2012⁽⁶⁾.

Bijna een halve eeuw stilte

Etty Hillesum werd geboren in Middelburg op 15 januari 1914. Na haar schooltijd in Deventer studeerde zij rechten en Slavische talen in Amsterdam.⁽⁷⁾ In 1941 ontmoette ze de 54-jarige uit Duitsland gevluchte ex-bankier Julius Spier en er ontstond een liefdesrelatie. Spier, een leerling van Carl G. Jung, was handlijnkundige en had een kleine praktijk aan de Courbetstraat. Hij was verloofd met Hertha Levi, die in Enge-

land op hem wachtte. Op advies van Spier begon Etty op 9 maart 1941 met het schrijven van een dagboek. Het doel was dat ze hiermee door de oudere en nieuwere delen te vergelijken inzicht zou krijgen in haar persoonlijke ontwikkeling. In dit dagboek beschreef ze haar gevoelens, alledaagse ervaringen en gedachten. Haar minnaar werd in dit dagboek vermeld met de letter S.

Naar aanleiding van de Nederlandse uitgave van ‘*Het verstoorde leven*’ ontving uitgever Jan Geurt Gaarlandt stapels brieven en faxen, allemaal van mensen die zwaar onder de indruk waren. Maar de oprechtheid van het dagboek roept het ook op dat de lezer bijna door haar ogen gaat zien. ‘Ja, zegt Gaarlandt, (...) ‘in de tijd dat ik het dagboek uitgaf, droomde ik zelf over haar. Het is een mengeling van haar literaire vermogen en haar mystieke kant.’⁽⁸⁾ Gaarlandt leest een voorbeeld hiervan voor uit een van haar brieven vanuit Westerbork:

“Na deze nacht heb ik één ogenblik in alle oprechtheid gemeend, dat het een zonde zou zijn, wanneer men in het vervolg nog lachte. Maar later bedacht ik, dat er toch immers ook mensen lachende zijn weggegaan, hoewel dit keer: niet vele. En in Polen zal er misschien af en toe ook nog wel eens iemand lachen, hoewel van dit transport: niet vele, denk ik.”

Gaarlandt zegt hierover: ‘De cadans, en dan de on-ge-lo-fe-lij-ke betekenis. Geschreven aan de hoek van een tafel, te midden van de herrie, tussen mensen die hun spullen pakten. Hoe je daar literair gezien zulke volmaakte zinnen aan hebt kunnen wijden – dat is een mirakel⁽⁹⁾.

gele roos

Een nieuw bloeien

Nog thuis in Amsterdam schrijft Etty Hillesum om 8 uur op donderdagochtend 18 juni 1942: “*Tussen m’n schrijfmachine, een zakdoek en een klosje zwart garen staat m’n theeroos te verwelken. Zij is haast*

ondragelijk mooi en teer. In een zachtmoedig en berustend verwelken begint zij dit korte, koude leven te ontvallen. Zij is zó teer en zo liefelijk en van zulk een gratie in haar langzame versterven, dat m’n hart er van zou kunnen breken. Men moet zo een theeroos ook met rust willen laten in haar stille sterven en haar niet hartstochtelijk en wanhopig willen vasthouden. Vroeger kon ik ontroostbaar en onbegrijpelijk ongelukkig zijn over een verwelkende bloem. Maar ook het verwelken in de natuur moet men leren aanvaarden zonder verzet. En weten, dat er altijd een nieuw bloeien is.”⁽¹⁰⁾

Gaandeweg duikt er in de dagboeknotities een bonte verzameling aan bloemen op. Seringen. Lathyrus. Rozen, geel, rood, wit. Jasmijn, onder haar raam. Cyklaam. Heide, rondom de barak. Korenbloemen. Fresia's. Krokussen. Sneeuwkllokjes. Hyacinten. Japanse lelies. Geraniums. Paarse viooltjes.

Langzaam maar onafwendbaar worden de Joden van wandelpaden, uit het openbaar vervoer, uit winkels enzovoorts geweerd. Weinig eten, weinig geld, heel veel kou in de winter en het voorjaar, maar – zo af en toe – tóch een bosje mooie bloemen kopen.

Fresia

Het grote geheel en de grotere lijnen willen blijven zien, zonder innerlijk te willen bevriezen, dat innerlijk tasten naar een bestendig evenwicht kenmerkt veel van wat Etty Hillesum schrijft.

“(29 Mei 1942, Vrijdag, 's avonds na het eten.) ‘Het is soms nauwelijks te verwerken en te bevatten, God, wat jouw evenbeelden op deze aarde elkaar alles aandoen in deze losgebroken tijden. Maar dáárvoor sluit ik me niet op in m'n kamer, God, ik blijf alles onder ogen zien en wil voor niets weglopen en van de ergste misdaden tracht ik iets te begrijpen en te doorgronden en ik tracht altijd weer de naakte, kleine mens op te sporen, die dikwijls niet terug te vinden is midden in de monstrueuze ruïnes van zijn zinloze daden. Ik zit hier niet in een rustige kamer met bloemen zwelgend in Dichters en Denkers God te prijzen, dat zou heus geen kunst zijn en ik geloof ook niet, dat ik zo ‘wel-fremd’ ben, als m'n goede vrienden vertederd zeggen. Ieder mens heeft nu eenmaal z'n eigen realiteit, ik weet het, maar ik ben geen verdroomde phantaste God, een nog wat bakvisachtige ‘schöne Seele’(…). Ik zit oog in oog met jouw wereld God en ontvlucht de realiteit niet in schone dromen – ik meen, dat er plaats is voor schone dromen naast de wreedste realiteit – en ik blijf je schepping prijzen, God – en ondanks alles –.” (11)

Universele bestanddelen

In haar werk snijdt Etty Hillesum een tal van onderwerpen aan. Naast natuurlijk, soms heel cryptische, verwijzingen naar de omstandigheden van de bezetting en het zich steeds beter realiseren van de onafwendbaarheid van de ‘roll-out’ van de massavernietiging, verkent ze steeds weer zowel persoonlijke als universele vragen.

Trouw. Man en vrouw, hun aard, hun overeenkomsten en verschillen, de vormen van onderlinge relaties. Intimiteit. Humor. Scheppingskracht. Kunst. Muziek. Literatuur. Theologie. Poëzie. Levenskunst. Ethiek. Lichamelijk ongemak. Kou en honger. Menstruatiecycli. Ondeugendheid. Vernedering. Gebed en meditatie. Geestelijke gezondheid. Bewustwording. Zelfonderzoek. Zelfbeklag. Zelfkritiek (‘bakvis’) (‘weet je, waar ik bij jou misselijk van word, kind?’ (12) Mededogen. Liefde. Acceptatie. Verlangen en overgave. Dankbaarheid. En God.

God

De God van Etty Hillesum is christelijk noch Joods, noch wat dan ook. Heeft geen behoefte aan eredienst, religieus gebouw, of leerstellingen. En Etty Hillesum schrijft onbevangen, ook over God: “(Woensdagochtend 22 oktober 1941, 8 uur.)

‘O Heer, geef me op de vroege morgen wat minder gedachten en wat meer koud water en gymnastiek.’” (13)

Of ook:

“(23 Januari 1942. Vrijdagochtend 8 uur.) ‘En koud, aldoor maar koud.’ (...) ‘Het is nu eenmaal nog slecht gesteld met de verdeling der aardse goederen op deze onvolmaakte aarde. En het lijkt me een toeval, of je bij de zatten of bij de hongerigen terecht bent gekomen. En ik zal nooit kunnen danken voor m'n dagelijkse brood, als ik weet dat zoveel anderen, dat dagelijkse brood niet hebben. Maar: wanneer ik dat dagelijkse brood ook niet heb, dan hoop ik tóch te danken. Voor iets anders. Daarvoor dat God in me is. En dat heeft niets te maken met of je wel of niet goed gevoed bent. Tenminste, dat zeg ik nu, aan m'n warme kachel na een behoorlijk ontbijt. Het is allemaal heus niet zo eenvoudig.’” (14)

Monument in Westerbork

“(Woensdag 23 Sept. 1942.) ‘Zoals die barak daar soms 's nachts lag onder die maan, gemaakt uit zilver en uit eeuwigheid: als een stukje speelgoed, ontgleden aan God's verstrooide hand.’” (15)

Inspiratiebronnen en zelfkritiek

Niet alleen vindt Etty Hillesum steun en inspiratie in de kring rond Spier (16), ook in Russische literatuur, of bij bijvoorbeeld Rittelmeyer (stichter van de Christengemeenschap), bij bijvoorbeeld Jung, maar zeker ook bij Rainer Maria Rilke. Diverse gedichten van hem schrijft ze over, en een innerlijke dialoog met denkbeelden van Rilke noteert ze.

“(Zondagochtend 8 Maart 1942, half 10.)

‘Die Blätter fallen, fallen wie von weit
Als welkten in den Himmeln ferne Gärten;
Sie fallen mit verneinender Gebärde.

Und in den Nächten fällt die schwere Erde
Aus allen Sternen in die Einsamkeit.

Wie alle fallen. Diese Hand da fällt.
Uns sieh dir andere an: es ist in allen.

Und doch ist Einer, welcher dieses Fallen
Unendlich sanft in seinen Händen halt.’” (17)

Elke aanleiding of invalshoek kan door Hillesum aangegrepen worden om te vorsen naar inzicht en kennis, zuivere kennis:

“(Vrijdagochtend, 5 september 1941) ‘Maar Heer, geef me liever wijsheid inplaats van kennis. Of liever gezegd, alleen de kennis die tot wijsheid voert maakt de mens, mij tenminste, gelukkig en niet de kennis die tot macht voert.’”⁽¹⁸⁾

Aangrijpend eerlijk blijft tegelijkertijd haar streven naar eerlijkheid en waarachtigheid. Hierbij gaat Hillesum geen zelfkritiek nog cynisme ten opzichte van zichzelf uit de weg.

“(Zaterdagmiddag 4 oktober 1941, 's avonds) ‘Dat is je ziekte: je wilt het leven vatten in je eigen formules. Je wilt alle verschijnselen van dit leven omvatten met je geest inplaats van je zelf te laten omvatten door het leven. Hoe was het ook maar nog: Je hoofd in de hemel steken, dat gaat. Maar de hemel in je hoofd steken, dat gaat niet. Je wilt iedere keer zelf de wereld opnieuw scheppen, inplaats van de wereld te genieten, zoals ze is. Daar zit iets dwingelandijachtigs in.’”⁽¹⁹⁾

“(Zondagmorgen 5 oktober 1941, 9 uur.) ‘En nou is het uit, verdomme. Je verveelt me met je diepzinnige gedachtes en gevoelens. En nou zal je weer gedisciplineerd worden. Ik ga weer met de zweep achter je aan. Vandaag wordt er vertaald, woord voor woord uit het hollands in het russisch (...). En of je Dostojewski nu psycho-analytisch of historisch-materialistisch of van de meer ‘goddelijke’ kant moet benaderen, daar ben je nu nog niet aan toe. Je hebt Dostojewski zelf nog niet eens fatsoenlijk gelezen. En het vrouwenprobleem is ook niet in één Zondag op te lossen en of het door jou opgelost zal moeten worden is nog heel erg de vraag. Trouwens: het vrouwenprobleem. Het getuigt al van een zeldzame opgeschroefdheid om het zo te willen stellen.’”⁽²⁰⁾

Vrijwilligheid en vrijheid

“(Zaterdagochtend, 9 augustus 1941, 's middags 3 uur.) ‘(...) De ene mens moet de ander geen doel zijn, maar middel. Middel om tot een hogere trap van leven te komen. Middel om zich los te wringen van deze veel te zware aarde en zijn creaturen. Mèt elkaar en dóór elkaar moet men zich toch weer vrij maken van elkaar en samen weer verder leven in een hogere vrijheid.’”⁽²¹⁾

Inmiddels had zij al verschillende malen joodse studenten geholpen en in juli 1942 kreeg ze een baan als administratief medewerkster bij de Joodsche Raad, de joodse organisatie die in opdracht van de Duitsers de joodse gemeenschap in Nederland moest besturen. Ook daar neemt ze waar, ook daar schrijft ze verder in haar dagboek.

“(25 Juli 1942. Zaterdagochtend 9 uur.) ‘God, behoed me voor één ding: laat me nooit in één kamp komen met de mensen, met wie ik nu dagelijks werk. Honderd satires zal ik daar later over schrijven.’”⁽²²⁾

Later kwam ze terecht op de afdeling ‘Sociale Verzorging Doortrekkenden’ in Westerbork.

Hierdoor genoot ze een uitzonderingspositie en mocht vrij het doorgangskamp in en uit. In het kamp, dat ze in haar dagboek als ‘de hel’ omschrijft, probeerde ze haar joodse geloofsgenoten die wachtten op transport naar Polen te helpen.

“(2 Juli 1942. Donderdagmorgen half 8.) ‘Lijden is niet beneden de menselijke waardigheid. Ik bedoel: men kan menswaardig lijden en onmenswaardig. Ik bedoel: de meeste Westelingen verstaan de kunst van het lijden niet en ze krijgen er duizend angsten voor in de plaats. Dit is geen leven meer, wat de meeste doen: angst, resignatie, verbittering, haat, wanhoop. Mijn God, het is zo goed te begrijpen allemaal. Maar wanneer

hun dit leven genomen wordt, dan wordt hun toch niet veel genomen? En ik vraag me af of het zo een groot verschil is, hier door duizend angsten opgevreten te worden of in Polen door duizend luizen en de honger? Men moet de dood accepteren als bij het leven horende, ook de vreselijkste dood.’”⁽²³⁾

“(7 Juli 1942, Dinsdagavond 8 uur.) ‘Ziezo, nu klappt er een deksel over alle rumoer van deze dag, en deze avond, met alle rust en concentratie, die er in me is, is van mij. (...) Er vallen van minuut tot minuut meer wensen en verlangens en gebondenheden aan anderen van me af, ik ben bereid tot alles, tot iedere plek op deze aarde, waar God me zenden zal en ik ben bereid tot iedere situatie en tot in de dood te getuigen, dat dit leven schoon en zinrijk is en dat het niet aan God ligt, dat het zo is als het nu is, maar aan ons. Wij hebben alle mogelijkheden tot alle paradijzen met ons meegekregen, we zullen nog moeten leren met onze mogelijkheden om te gaan.’”⁽²⁴⁾

“(Woensdagavond 15 Juli 1942.) ‘En dit is het grootste lijden voor de velen: de volkomen innerlijke onvoorbereidheid, waardoor ze hier nu al jammerlijk omkomen, voordat ze nog een arbeidskamp gezien hebben. Na deze houding is onze catastrofe volledig. Werkelijk, werkelijk, Dante's hel is er een lichtzinnige operette bij vergeleken.’”⁽²⁵⁾

In augustus 1942 moest ze zelf verplicht verhuizen naar deportatiekamp Westerbork en kon nog geruime tijd zonder problemen een aantal malen naar Amsterdam reizen. Ze beschreef ze haar verdere ervaringen in tientallen brieven. Ze besloot niet onder te duiken en ging op 6 juni 1943 opnieuw naar Westerbork. Mogelijk schemert in de twee volgende notities uit de dagboeken door ‘waartoe’.

“(19 Februari 1942. Donderdagmiddag, 2 uur.) ‘En ik zie geen andere oplossing, ik zie werkelijk geen andere oplossing dan in je eigen centrum in te keren en daar uit te roeien al die rotheid. Ik geloof er niet meer aan, dat we in de buitenwereld iets verbeteren kunnen, wat we niet eerst in ons zelf moeten verbeteren. En dat lijkt me de enige les van deze oorlog, dat we geleerd hebben, dat we het alléén in onszelf moeten zoeken en nergens anders.’”⁽²⁶⁾

“(Maandagmorgen 29 Juni 1942, 10 uur.) ‘Het laatste bericht is, dat alle Joden uit Holland weggetransporteerd zullen worden, via Drenthe naar Polen. En de Engelse zender zei, dat er sinds verleden jaar April 700.000 Joden zijn omgekomen, in Duitsland en de bezette gebieden. En als we blijven leven, dan zijn dat even zo vele wonden, die wij ons hele leven met ons zullen moeten dragen.’”⁽²⁷⁾

In juli 1943 verloor ze haar uitzonderingspositie en op 7 september 1943 werd zij met haar ouders en broer Mischa door de nazi's getransporteerd naar Auschwitz, waar ze op 30 november 1943 op 29-jarige leeftijd omkwam. Haar andere broer, Jaap, zal overlijden tijdens een gevangentransport.

“(Maandag 28 Sept. 1942.) ‘Men zegt: je bent te vroeg gestorven. Welnu, dan zal er een psychologieboek minder geschreven worden, maar er is een beetje liefde meer gekomen in de wereld.’”⁽²⁸⁾

Noten

1 - De titel is afgeleid van deze dagboeknotitie: “27 Juni 1942, Zaterdagmorgen half 9.

‘Met meerderen in één benauwde cel. En is het dan niet onze taak temidden der bedorven uitwasemingen onzer lichamen onze ziel geurig te houden?’”

Klaas A.D. Smelik (red.), *Etty Hillesum – Het werk 1941 – 1943*. Amsterdam, Uitgeverij Balans, 2012 (1986). p. 473.

2 – zie 1. p. 488.

3- Marije van Beek, Hillesum wekte bewondering bij de groten der aarde. In: *Trouw*, 15 januari 2014.

4 – Diverse auteurs, *Men zou een pleister op vele wonden willen zijn, reacties op de dagboeken en brieven van Etty Hillesum*. Amsterdam, Uitgeverij Balans, 1989.

5 – zie 3.

6 – zie 1.

7 – de verdere biografische gegevens in dit artikel zijn ontleend aan de pagina ‘Etty Hillesum’ op wikipedia.

(‘www.nl.wikipedia.org/wiki/Etty_Hillesum’).

8 – zie 3.

9 – zie 3.

10 – zie 1. p. 447.

11 – zie 1. p. (397), 402.

12 – zie 1. p. 448.

13 – zie 1. p. 143.

14 – zie 1. p. 246.

15- zie 1. p. 561.

16 – J-J Suurmond, Altijd Etty. In: *Trouw*, 10 september 2013.

17 – zie 1. p. 284, 285. Vrij vertaald door mij, PR:

De bladeren vallen, als van ver/ alsof ver weg tuinen verwelken in de hemelen/ ze vallen met een ontkennend gebaar;

En in de nachten valt de zware aarde/ tussen alle sterren uit de eenzaamheid in;

Wij vallen allemaal. Deze hand daar valt./ En kijk naar de anderen: het is in hen allen aanwezig;

En toch is er Eén, die dit vallen/ met oneindige zachtheid in zijn handen draagt.

18 – zie 1. p. 100.

19 – zie 1. p. 126.

20 – zie 19.

21 – zie 1. p. 87.

22 - zie 1. p. 532.

23 – zie 1. p. 484.

24 – zie 1. p. 508.

25 – zie 1. p. 523.

26 – zie 1. p. 254.

27 – zie 1. p. 480.

28 – zie 1. p. 567.

***

Boekeninfo (6)

Omraam Mikhael Aivanhov

Op weg naar een zonnebeschaving

Prosveta 2013

Bij Prosveta verschijnen in de Izvor reeks van tijd tot tijd boeiende boekjes van de Bulgaarse filosoof en Pedagoog Omraam Mikhael Aivanhov. (Geen omslag beschikbaar - wel zijn portretfoto).

Aivanhov (1900-1986) werd geboren in Bulgarije. Sinds 1937 verbleef hij in Frankrijk. Hij gaf er tal van voordrachten, waarin demens-en-zijn-vervolmaking centraal staat. Volgens Omraam Mikhael Aivanhov drukt de meest wezenlijke spiritualiteit zich uit in de wijze waarop de mens leeft.

Dit boekje bevat de zonnefilosofie van Aivanhov en kwam tot stand ter gelegenheid van de tentoonstelling ‘De Zon en het Heliocentrisch Gezichtspunt’.

Hoewel we het heliocentrische gezichtspunt kennen vanuit de astronomie, zijn haar mogelijkheden op biologisch, psychologisch, cultureel en spiritueel gebied volgens Aivanhov nog lang niet uitgeput. We zijn voortdurend op zoek naar doeltreffender manieren om zonne-energie aan te wenden: waarom zoeken we niet naar sporen van de zon? De zon bestaat, zo zegt hij in ieder van ons en kan, als zij daartoe de kans krijgt, haar aanwezigheid manifesteren door een universele visie op menselijke problemen.

Een citaat: “Indien je een heilzame invloed op de mensen wilt hebben, maak dan iedere dag contact met de zon om iets van haar licht, haar warmte en haar leven te ontvangen; deze kun je doorgeven aan de anderen. Zolang we ons niet bewust doordringen met de aanwezigheid van de zon, met haar stralen, is de neiging groot ons te laten gaan in lagere uitingen.”

Holkje van der Veer

Verlangen als antwoord

Mijn weg met de Dominicaanse traditie

Ten Have 2013

Holkje van der Veer, een vrijgevochten Amsterdamse, studeert in de jaren tachtig aan de sociale academie in Kampen. Ze loopt stage in het dominicanenklooster in Zwolle, waar ze veel inspiratie vindt. Ze wil graag deel uitmaken van de Dominicaanse gemeenschap. In 1996 treedt ze toe als dominicanes. In dit boek vertelt ze over verlangen naar God en verbinding met anderen, haar strijd met een ernstige aandoening én over het gedachtegoed van Dominicus, dat ook in deze tijd heel goed past.

Wat zij belangrijk vindt, is dat de spiritualiteit van Dominicus tegenwoordig nog velen inspireert. Via kleine inkijkjes in haar eigen, persoonlijk, leven maakt ze duidelijk hoe deze spiritualiteit in haar leven vorm en inhoud krijgt.

Dit boek is van belang voor mensen die tot nu toe onbekend zijn gebleven met de Dominicaanse spiritualiteit. Het beschrijft de grote thema's als contemplatie, waarheid, leren, gemeenschapsleven, bidden en prediken. Het informeert over het leven van Dominicus en op welke vragen de eerste dominicanen en dominicanessen een antwoord probeerden te geven. Van der Veer vertelt ook over de orde, de congregatie en hoe je zuster kunt worden, zoals zij dat zelf heeft gedaan.

Van der Veer wil de lezers aanmoedigen om ook zelf tijd te maken voor stilte en bezinning en stelt aan het einde van elk hoofdstuk een aantal reflectievragen. Vragen die je uitnodigen om de thema's uit het betreffende hoofdstuk alleen of samen met anderen te overdenken”.

Het boek liet me niet onberoerd. Van der Veer reikt thema's aan die op gemeentevenonden in onze VKK besproken zouden kunnen worden. Wellicht dat zij ook kan worden uitgenodigd.

* * *

*

Boekaankondigingen

Rob Riemen

**De universiteit van het leven
Nexus instituut 3013**

De universiteit van het leven, is de vijftienvestigste aflevering van het essayistische tijdschrift in boekvorm, Nexus. Rob Riemen, die in 1991 het tijdschrift Nexus oprichtte en sinds 1994 oprichter-directeur van het Nexus Instituut is, sprak met negentien vrienden in Europa, Amerika en het Midden-Oosten die allemaal de vijftienvestig gepasseerd zijn. Het zijn uitgevers, musici, schrijvers, filosofen, wetenschappers en een vakbondsman; mensen met een intellectuele, politieke of artistieke passie, die met hun uitzonderlijke talenten faam hebben verworven. Rob Riemen was onlangs de gast in VPRO-tv-programma 'Boeken'.

Davidji

**De geheimen van meditatie
Een praktische gids voor innerlijke vrede en transformatie
Altamira 2013**

De auteur noemt mediteren 'contact maken met de diepte van grenzeloos bewustzijn'. Eenmaal bewust van de serene stilte die zich onder alle hectiek van het dagelijkse leven bevindt, kan men altijd terugkeren naar die stilte. De voormalige rechterhand van Deepak Chopra is vedisch meester, primordial soundmeditatie-leraar, levenscoach en ontwerper van geleide meditaties.

Alles over niets

**Een vingerwijzing naar bevrijding
Samenstelling en redactie: Paul Smit en Han van den Boogaard
Met cd
Script, scenario, regie, film: Robert van den Broek, Ismaël Lotz & Paul Smit
Samsara 2013**

Gepieker, frustratie, angst, schuldgevoelens en controlezucht, beheersen het leven van velen. Veel spullen kopen, veel eten en drinken helpt ook niet echt.

De film en het boek willen laten zien dat we uit de malle molen kunnen stappen door een geheel andere zienswijze op het leven die zijn wortels heeft in de Indiase filosofie. In de film worden herkenbare situaties belicht, waarbij we zien hoe het piekerverstand (de Muppets in ons hoofd) zorgen voor verkramping en frustratie. De film wil laten zien dat we niet onze gedachten zijn, dat alles gaat zoals het gaat en dat alles bewustzijn is.

Willem Claudemans

**Ingang tot een cursus in wonderen.
Ankh-Hermes 2013**

Glaudemans, een van de vertalers van het oorspronkelijke manuscript, biedt met dit 'Ingangen tot Een Cursus in Wonderen' een aantal aanknopingspunten om uiteindelijk de Cursus zelf 'binnen te gaan' en profijt te hebben van de onschatbare boodschap ervan. Zowel voor diegenen die nog onbekend zijn met de Cursus als lezers die hun omgang met de Cursus willen verdiepen, kan dit boek een aanrader zijn.

Riet Fiddelaars-Jaspers

**Wanneer word je dood?
Vragen van kinderen over doodgaan, begraven en cremieren.
Ten Have 2013**

Een ervaren deskundige over een moeilijk onderwerp: kinderen en de dood. In duidelijke, eenvoudige taal worden alle moeilijkheden én mogelijkheden besproken, waarop ouders, andere volwassen familieleden en leerkrachten kinderen kunnen bereiken en helpen, die van dichtbij met de dood worden geconfronteerd.

Thich Nhat Hahn.

**Werk - Aandacht voor elk moment van de dag.
Inspiread 2013**

Concrete adviezen uit het boeddhisme om met aandacht en mededogen elk moment van de dag en vooral ook je werk te beleven. In zes hoofdstukken moedigt de bekende Vietnamese boeddhistische leraar ons aan hoe we de dag kunnen beginnen, hoe we mindfulness op ons werk in praktijk kunnen brengen, hoe we anders thuis kunnen komen en op een nieuwe manier kunnen werken.

Jan Geurtz

**Verslaafd aan denken
De weg naar verlichting en levensgeluk
Ambo 2013**

Dit boek gaat over de spirituele ontwikkeling van de mens, het bereiken van onze natuurlijke staat van zijn. Ons denken staat ons vaak in de weg, beknecht ons en is zelfs de oorzaak van meer ellende en pijn. Maar we kunnen het niet laten en daarom noemt Geurtz het een verslaving.

Harm Wagemaker

**Lichter leven
Geleide meditatie met cd
Ankh-Hermes 2014**

De geleide meditaties in dit boekje (met cd) zouden kunnen volgens de uitgever kunnen helpen psychische (over)belasting te reduceren. Ze helpen om op eenvoudige wijze tot een diepe ontspanning te komen.

Brené Brown

**De kracht van kwetsbaarheid
Heb moed om niet perfect te willen zijn
Bruna 2013**

Brown beschrijft het belang van kwetsbaarheid in relatie tot een bezielend leven en uiteindelijk the big one: geluk. Na tien jaar lang kwalitatief onderzoek te hebben gedaan naar het onderwerp 'schaamte', komt ze er (zowel keihard persoonlijk als in theorie en data) achter hoe belangrijk het is voor mensen om zich kwetsbaar op te durven stellen.

Tim van der Vliet

**Open je ogen
Bruna 2013**

Open je ogen is de poging van Tim van der Vliet om mensen op een toegankelijke manier om te leren gaan of kennis te laten maken met spiritualiteit. Van der Vliet laat aan de hand van vijf simpele stappen zien dat we geen kasten vol dikke boeken hoeven te lezen om met onze ogen open te leven of spiritueel wakker te worden.

* * *

*Heraut van de zomer: Zalm-kleurige tulp.
Foto: Rudolf H. Smit*

Boekaankondiging

Eastmond, Antony
De glorie van het Byzantijnse rijk en vroege christendom

Terra/ Lannoo 2014

Het verhaal van Byzantium en het vroege christendom in 300 kunstwerken. Dit boek neemt de lezer mee door de rijke duizendjarige geschiedenis aan de hand van driehonderd van de beste kunstwerken. Van het

eind van het Romeinse Rijk tot aan het begin van de Renaissance. Van mozaïeken tot muurschilderingen, van paneelschilderingen tot juwelen, van textiel, munten, glaswerk tot architectuur: het komt allemaal aan bod. Alles wordt geplaatst in de sociale, religieuze en politieke context. In het volgend nummer komen we op dit bijzondere en prachtig geïllustreerde boek terug. Zie enkele afbeeldingen uit genoemd boek in deze uitgave van Reflectie

